ԱԶԴԱՐԱՐ

ԹԻՐԱՅ ԱՄՍՈՅ

1794

Բարեպաշտ Պարոնաց և
Մաքրակենցաղ Տիկնաց } Մադրասու Հայոց

Նկատեալ լով իմով եթէ զօժանդակութիւն տպարանիս՝ և եթէ
բարեպաշտ յառաջ եկեալ ի ուսումնասիրաց, յորմէ որ փոր-
կոյ նաւ իւրեալ առաջին ձեռնմուտ ազգասիրութ, կսկմունա
նաւորդ ենիս, զի տպեցմամբ ՚ի լոյս ածել զգաւառիկ մի յամսեան վէ ընդ
ամսոյ, անուանեալ Ազդարարող, յորում խմացումն լինել լոցէ ըն-
թերցողաց, ծայրաքաղ անցքն նոյնոյ ամսոյ, եթէ ՚ի նաւ գան հա-
ձեռ, եթէ ՚ի զանազան քաղաքացոց, և եթէ այլոց զանազան
գերացոց, եթէ ՚ի զանազան քարտիսոց, և ՚ի վերջնում
գրոց, նաև բանք հարկաւորք և քաղցրալուրք, և ՚ի նմա
ամսոյ տպագրեսցի ի ծանուցեալ ամսոյ, պարունակեալ ՚ի նմա
եւ տրակնս, զոր յանձն ՚ի հետեւեալ ամսոյ, և զնշանս ծննդեան և վախճանին այլն և
կտոնս օրինաց, և զաւուրս ծննդեան և լրման լուսնոյ այլն.

Արդ

Արդ՝ եթէ մի արժանաւորութեան առարկութիւն և եթէ մի օգնականութեան տպարանին և կամ եթէ մի քաջալերելոյ բազմաչ-խատ վաստակաւորաց տպարանին զգինն յիշեալ տետրակին՝ մի-հուն հաստատեցէք, մի որոյ եթէ ցանկասցէ ոք՝ գտանել զյի-շեալ տետրակն, ստորագրեսցէ զանուն իւր՝ 'ի ներքոյ թղթոյ քանակութեան տետրակին, եթէ մի իւր և եթէ վասն բարեկա-մաց իւրոց, զի եթէ բաւեսցի ծախս առաջնոյ գործոյս, առա-ջացուցանելոցեմ ձեզ զմ ջանացողութիւն ։

Ուրեմն որ էիք միշտ հետևօղք այսծառութեան ազգին Արա-մեան, սոյնպէս և 'ի յայս գործս օգնական լինիլ խնդրեմ, առ 'ի երջանկութեան ձեզ յարգելեացդ՝ և մխիթարութիւն ։

'ի Մադրաս
'ի Նամար ամսոյ 20 } և Յամի Տն 1794։ Ձերոց ամենախոնարհ
Տէր Յարութիւն Շմաւոնեան

Ձեռնադրողք թղթոյս 28 հոգիք ։

3715 1833-ան
4902-58
гос. Библиотека Арм. ССР им. А. Мясникяна

Առաջաբանութիւն

Տրտմութիւն է այգեպանին զոր տնկեսցէ զայգի՝ և ոչ թէ միայն ոչ գտանիցէ պտուղ յերաժամանակի, այլ և՝ տեսանիցէ զտունկն իւր նուաղեալ՝ խոնարհութեան ձերոյ թողում մտածել, և համարձակիմ հայցել զի բարեխնամութեամբ թարգմանութեան ձեր բառակիս՝ ի վերայ աշխատանաց իմոց տպագրութեան, և նմա յն նման դատարկ ՚իգործոյ, և որովհետև՝ տեսանեմք զի ՚ի բազմութէ մեղաց մերոց կարօտիմք յայսմ ժամանակիս՝ թէ գետնոց, և թէ սերմանց, այնոցիկ, որք հարկաւորք են պատկերելոյ գեղապիտի գործ, և որով փոյթն այսօր ամ ազգնիք. նա և տեսանեմք և զի ամենեքեան հառաչեն և երանեն նոցա՝ թէպէտ նախանձահայեաց, լինելոյ զմա օրինակել, ուրեմն՝ ոչ կարեմք այլ ինչ պատճառել՝ եթէ ոչ անքաւականութիւն. տես առն աշխատութենէ մերմէ, զոր խնդրեմք ՚ի նմանէ տացէ մեզ շնորհս աշխատելոյ՝ ըստ մեղուացելոյ, և գթասցէ մեզ ողորմութեամբ իւրով:

Իսկ արդ՝ դառնալով առ մտածութիւն իմ նախապէս խոստովանիմ՝ զի ոչ ունիմ այնքան ցանկութիւն կթելոյ պտուղ, որքան փափագ տեսանելոյ զաշխատանս իմ ՚ի վաճառս բարութեան, և մատուցանելոյ ձեզ ոչ եթէ, նորագիւտ ինչ, այլ զայն զոր ՚ի վաղուց հետէ ճանաչէք, և նայելով ազգասիրութեան և բարեկարգութեան ձերոյ, հաւատամ, զի եթէ՝ ոչ օգնական լինիցիք ցանկութեան իմոյ բարւոյ՝ ոչ էք նախատելոց իբրև զբարութիւն իմ ուրոյն:

Ընդունակութիւն հայցեմ ածախոտս, առաջաբանութիւն՝ յայտնէ խոնարհութեան ձերոյ՝ թղթատն զոր առաջադրեալ մատուցի ձեզ վասն յառաջածութեան տետրակիս և որ ըստ անկեալութեան իմոյ արժանի էղէ տեսանել բարեհաճութեամբ ձեր զարդարեալ, և եթէ առաջին ամփոփեցի սկիզբն տետրակիս և ոչ գիտեմ զնշանակս ցանկութեան պարծիլ փառօք, այսպէս բաւական համարեցի միայն զգուշաւոր բովանդակութեան յանձնառութեան տետրակիս յայտնել թողով զկարեւոր յաջորդութեան անուանց, և ոչ է այս միայն պատճառ

ճառ այլ և լռեալ բազմաց անհատութեն իւրեանց , յաղագս յայտարա-
րութեն անուանց լուսնեանց վասն այսորիկ առ ՚ի ոչ նեղել միոյն և միղան-
չել ընդ միւսոյն այսպէս առաջի յուսալով զի իցէ հաճոյ հասարակաց .

1 Օգնական է իր բարերարաց՝ ասէ որ գիրս և յաւժողէ-
նդ ատեան , և վասն բանիս մատուցանեմ զոհութիւն ամենակարողին՝ զի
եցոյց ինձ նշան և օրինակ ամենաբարեգութ եղ հաճոյութեան իւրոյ ,
՚ի ծառայութեան իմնէ ազգին իմոյ՝ զգուշացուցանելով զիս յա-
րացուցի . քանզի բարեկարգ անգլիացիք . քաղաքիս մի ամսով յա-
ռաջ . քան զայս սկսեցին տպագրել տետրակ մի , ՚ի վաղեմանի ամ-
սոյ իբրև զՄըրս , և որպէս ծանեայ ոչ այլ ինչ դոյ ՚ի նմայ՝ եթէ ոչ
զվարս համբաւաւոր արանց յազգէ իւրեանց , զանուն իւրոց ինչ ,
որպիսութեան գործոց , և արժանաւոր գրուածք նոցա , որ թէ չիցէ
զայսպիսի տպագրութեան մտանալիէ լինելոց միոյն , և խանդաղելոց
միւսոյ , և ՚ի յաւարտ տետրակին առ ՚ի . քաղցրացուցանելոց զգործս
իւրեանց հասարակաց , տպագրեն զգիրս զանազան վաճառէից
իւրոց առտ և գաւառացն նաւապետութեան և նաւարկութեան .

Նմանելով զայս տետրակ ինձ օրինակ՝ և հաստատաջարեցի
այսպէս նախ տպագրել յայսմ պէտքատակութեանք ինչ , կամ թարգ-
մանեալք յայլոց ազգաց (որ և ուրախակիցք իմ և բարեսիրիք են
զիս խոստացեալ օգնել ինձ) և կամ հատուրք ինչ հանեալ ՚ի գրեանց
մերոց , նա և ջանալ առ ձեռս ունել զլուր ինչ ՚ի մանէ հայոց և
պարսից զայնպիսի որ չիցէ ձեր լուեալ , և ՚ի զանազան տեղիս հա-
լէթաց այնպիսի լուր զոր հարկաւոր է մեզ և բազմաց ուրախ-
անել (յետ անկայով ՚ի մանրամասն լրոց նոյն դ-ալէթայ՝ որք ոչ
են հարկաւոր երբէք , և կամ զանձն լսելոցեք յառաջ . քան ըզ-
ժամանակ տետրակիս , զոր յետ լսելոյ ձեր կրկին ընթերցանելոյ ատա-
ուղէ թուելոց ձեզ . քաղցր և ընդունելի լինելոց զաշխատասի-
րութեան) նաև զարժանաւորութիւն նոյն աւուր մն վաճառուց
իրաց՝ զի և այսէ օգնական լինելոց վաճառականաց , և առաւելապէս
ամենայն զբօսացուցի յայտնելով զբօսս [illegible]՝ զթիւս լուսնոյ ըզ-
պահս , զհանդիսաւոր աւուրքն ; [illegible] ՚ի անգղիացիս , և թէ
այլոց ազգաց՝ իւրաքանչիւր իւրոյ յաւելումն զնել առաջի ձեր
նա

ներ և ոչ թէ իցէ կարելի զհամարումն նուաստութեան և այլոց ։
Զայս ամ զոր արարի և զոր խոստանամ օգնականութ[եամբ]
Աստուծոյ առնել , ոչ է ցանկութիւն իմ ծանուցանելոյ ձեզ (զի դուք ամ[ենայն]
իսկոյն որոնէք և զամ գիտէք) այլ միայն տալոյ ձեզ առիթ ան-
ցուցանելոյ զմասն ժամանակաց ձերոց քաղցրութ. (թէ և խոստա-
վանիմ զի քաջապէս հոգայք ժամանակէ) և մատուցանելոյ սիրելի
մանկանց ձերոց զնորոգ ինչ , և տալոյ նոցա առիթ ընթերցման՝ զոր
յուսամ զայս ամ ըստ ակնկալութեան իմոյ յաջողութեան հանդիպեսցի ։
Գիտելով իմ զայն քան՝ զոր ասեն քաղցրութիւն խօսից
պատերազմօղէ լսելեաց թողում յաւելի հերմար ասութիւնք ՚ի կողմանէ
իմմէ խոնարհութեան ձեր մատուցանել , և արդ դառնամ փոքր քանիւք
յայտնել խոնարհութեան ձերոյ , զի գոլով զտետրակս զայս նորոգ-
ոգուածս և յառաջիկայ ասել ամին նոր յայտնի դարոյ ըն-
թերցողք չկարողին որոնել քանոնիւ իմաստութեան զաղայանս
ձեռնարկութ. քանզի խոստովանիմ յայտնապէս զի ոչ եմ և ոչ
օգնականք իմ ոչ են հմուտ ճշտապէս քերթողութեան արհեստի և
ոչ բուն յմուտ գրոց , բայց որ ինչ կարելի չափակամիս ընծայել
առաջի ձեր նախ երկուս զխաւարութ. նախ առ ՚ի յորդորել
գիտնոց չթողուլ զխոստութիւն իւրեանց և ապա առ հասարակութիւն
տալ առիթ ընթերցման , վասն որոյ խնդրեմ ՚ի ձէնջ քաղցրութ.
նայիլ ընտրութեամբ զայս և եթէ հնարաւոր օգնական լինիլ
պայծառութեան ձեռնարկութեանս առ ՚ի մխիթարութիւն ազգին մերոյ ։
Յաղագս այսորիկ հայցեմ արժանի առնել յուղարկելով
զորս լուր , նորոգ շարադրութիւնք , ոտանաւորք , և որք գրուածք
որ իցէ պիտանի և հաճելի հասարակութեան , խոստանամ տպել
զայն ամ (որ չիցէ ձնդապտեհ գրուած) որ քան զկարս իմ խոստա-
նամ առ ՚ի պարծանս շարադրողաց և երջանկութիւն ազգին մերոյ ։
Յաւարտ բանիս յանձն առնեմ զապարանս և զձեռնար-
կութիւնս զայս ՚ի խնամս տեառն և ՚ի յօգնականութիւն ձեր , յուսալով հա-
սանել ՚ի լիակատար բարեդէտ որոշէս ; առ որ մնամ որպէս միշտ
ձերոյ Շնորհապարտ ։

Իմ ամենայն խոնարհ քահանայ

Ի Մադրաս
Փեբրուար ամսոյ 3 } Յամի Տն 1794 . Տէր Յարութիւն Շմաւոնեան

Տեսիլ Միրզայի, ի շահնամէէ բնութեան Մարդկային կենաց:

Յինգերրորդում աւուրն լուսնոյ զոր ըստ հնաւանդութեան սովորութեան նախահարց իմոց յարաժամ սուրբ պահէի, յետ լուանալոյ զանձն իմ, և մատուցանելոյ զաղօթս իմ առաւօտեան, ելի 'ի բարձրաբերձ լերինս Բաղդատու յաղագս անցուցանելոյ զմնացորդ աւուրն 'ի մտածմունս և յաղօթս: Մինչ դեռ 'ի դէրա լերանցս զբօսնուի, սկսայ խորագունիւ մտածութեամբ խորհել զունայնութիւն մարդկային կենաց, և գնալով 'ի մի մտածութէ առ միւս, ասացի 'ի սրտի իմում, զի իրաւի մարդն է իբրև ստուեր, և կեանք նորա իբրև երազ, մինչ դեռ յայս զմտածութեան կայի, հայեցեալ առ ծայր լերանն միոյ զոր ոչ էր հեռի յինէն, տեսի անդ այր մի 'ի կերպարանս հովուի, և ունէր զփոքր երգեհոն մի 'ի ձեռս իւր, յորժամ հայէի 'ի նա եւ զերգեհոնն 'ի բերանս իւր և սկսաւ փչել, ձայն նորա քաղցր չափազանց, և զանազան եղանակս զոր փչէր նա, այնքան գրաւեաց զիս՝ մինչ թէ և զանազանէր ամ երաժշտաց զոր ես տեսանէի, 'ի միտս իմ եկն երգն հոգևորական, զոր երգին յորժամ առ հոգիսն մեռելոց 'ի դրախտի, յաղագս մոռացուցանելոյ զցաւ անցելոյ կենաց նց՝ և պատրաստելոյ նց վերջանիկ տեղւոյն յայնմիկ: զուարճացաւ սիրտ իմ ուրախութեամբ:

Բազմիցս լուեալ էի, թէ լերանս այսէր բնակութի հրեշտակաց, և զի բազումք լուեալ էին զերգսն զայնոսիկ անցաւորքն տեղւոյ, բայց չէի լուեալ թէ երաժիշտն այն երևեցուցեալ իցէ երբէք զիւրն նց, յետ կապելոյ նորա զմիտս իմ քաղցրագոյնիւ եղանակօքն զորս երգէր, ցանկանալով վայելել զքաղցրութի խօսակցութե նորա՝ նայէի ընդ նա զարմացմամբ մեծաւ, կոչեաց զիս, և նշանաւ ձեռացն եցոյց ինձ ճանապարհ մերձենալոյ յուր նստէր, մերձեցայ ես ամ խոնարհութե վայելուչ նախապատուականի բնութեն, և որպէս սիրտն իմ յաղթեցաւ գոյր 'ի գերող երգէ զոր լուեալ էի, անկայ յոտս նորա, և սկսայ լալ. ժպտեաց հրեշտակն 'ի վերայ իմ գթութեամբ, և քաղաքավարութեամբ, և ընտանեցոյց զիւրն 'ի միտս իմ, և հանկարծակի խլածեաց զեր-

կիւղ

կիւղ և երկբայութիւնն որով մերձեցայ 'ի նա, կանգնեցոյց զիս յերկրէ և կալեալ զձեռս իմ՝ Միրզայ ասաց ցիս, լուայ քեզ առանձնութեան քո, եկ զկնի իմ։

Առաջնորդեաց զիս յետ այնու 'ի ծայր բլրին, և նստուցանելով զիս անդ՝ հայեաց ընդ արեւելս ասէ, և ասա ինձ զինչ տեսանես։ Տեսանեմ ասացի, ձորակ մի մեծ, և բազմութիւն ալեաց ջուրց հեղեղաց անդ. զձորակն զոր տեսանես ասէ, է տեղի տառապելութեան, և զալիս ջուրցն՝ է մի 'ի մասանց ալեացն յաւիտենականութեան. Զինչ է պատճառն հարցի 'ի նմանէ, զի ալիքն այնք ելանեն 'ի մառախուղ 'ի մի կողմանէ, և դարձեալ վերջանան 'ի մառախուղ 'ի միւսոյ կողմն։ Զոր տեսանես դա ասաց, է բաժին յաւիտենականութեանն կոչեցեալն ժամանակ, չափեալ յարևէ՝ և հասեալ 'ի սկզբանէ աշխարհի մինչև ցվախճան, հայեաց և տես ասէ ծովն այն շրջապատեցեալն մթութեամբ երկուց կողմանց, և ասա ինձ զինչ տեսանես անդր։ Տեսանեմ կամուրջ մի կանգնեալ 'ի մէջ ալեացն։ Կամուրջդ զոր տեսանես, է կեանք մարդոյ, հայեաց յայդ մտադրութեամբ։ Իսկ յետ քննութեան հայելոյս, տեսի զոր ունէր կամուրջն այն զաչս եօթանասուն անարատս, հանդերձ բազմութեամբ աւերակելոց, զոր էին ընդ անարատսն, և եղեն իբրև ակունք հարիւր, և մինչ սկսայ թուել զակունս, ասաց ցիս հրեշտակն, զի կամուրջս այս նախագոյն ունէր հազար աչս, այլ ահագին հեղեղ մի ջուրց սրբեաց զնոսա, և եթող զկամուրջն 'ի աւերեալ կացութեան զոր տեսանես։ Բայց ասէ՝ ինձ ասա զինչ տեսանես 'ի վերայ դորայ, տեսանեմ բազմութիւնս մարդկանց անցանէին 'ի վերայ դորայ, և ամպ մի նսեմ կախեալ իւրաքանչիւր եզերս դորա, և յորժամ յաւելի զգուշութեամբ նայեցայ՝ տեսի զի բազմութիւնք անցաւորաց սայթաքէին և անկանէին 'ի մեծ հեղեղն զոր եթափ 'ի ներքոյ, և յետ նայելոյ սակաւ մի ևս, տեսի անթիւ դրունս գաղտնիս թաքուցեալ 'ի կամուրջն, զոր անցաւորքն յորժամ ոտս դնէին 'ի վերայ, իսկոյն անկանէին հանդերձ նոքօք 'ի ջուրն՝ և աներևոյթ լինէին, դրունքս այսորիկ թաքուցեալք բազումք էին 'ի մուտս կամրջին, և վասն այս, բազմութիւնք մարդկանց յորժամ անցանէին ընդ ամպն՝ բազումք անկանէին 'ի նա, սակաւանային 'ի մէջ կամրջին, բայց աւելի լա-

նա

Ճայրն և մերձ առ մահուանս կային, 'ի միւս եզերն ականց որք էին անարատք :

Էին անդր ոմանք յոյժ սակաւք, որք տեսէին և դնային զայծ 'ի գայլ 'ի վերայ ականցն բեկելոց, բայց անկանէին մի ըստ կնի միւսոյն 'ի ներքս, վասն զի այլք երկայն ճանապարհէն :

Ժամանակս երկայնս անցուցի հայելով զՏիմոնաւն, չինուածս այս՝ և զգանազանութիւն էութեանց 'ի վերայ նորայ, սիրտ իմ լցեալ կայր յոյժ դառնութեամբ՝ տեսանելով զի բազումք անկանէին անակնկալ 'ի մէջ ուրախութեան և զուարճութեան, և ջանային կալնուլ զամենայն որ էր մերձ ընդ իւրեանս առ 'ի փրկել զանձինս իւրեանց, ոմանք հայէին 'ի վեր յերկինս սրտի մտօք, և 'ի մէջ մտածութեան սահէին և անկանէին 'ի վայր, բազմութիւք ևս զբօսնուին ընդ պղպջակացն զոր փայլէին 'ի տեսս նոցա և փախչէին ընդ յառաջ նոցա՝ բայց բազումք զոր համարէին զինքեանս մերձ առ զինս՝ գտանեն սահեցան և անկան 'ի ներքս, 'ի մէջ այսոցիկ դղրդեալ էութեանց՝ տեսի ոմանս ունելով զսուր 'ի ձեռս իւրեանց, և ոմանք զանօթ ինչ որք վազէին 'ի վեր 'ի վայր կամրջոյն, քարշելով բազմաց առ զայլոյն դրունսն, որք ոչ էին ընդ ճանապարհս նոցա, և յորմէ զի ընթանալ ընդ չէին բանադատեցեալ 'ի նոցանէ :

Տեսանելով հրեշտակին, զի ես զժամանակս բազում նայէի զոյնս, ասաց ինձ զի բաւական է, և ասէ դարձո զերեսս հայեաց ցկամուրջն, և ասա ինձ եթէ գոյ ինչ անդ զոր ոչ հասկանաս, և յետ հայելոյ 'ի վերայ, զինչ նշանակին, հարցի, թռչունքն թռչնոցս, որք մշտապէս անցանեն 'ի վերայ կամրջին, և նստին 'ի վերայ նորայ ժամանակ ընդ ժամանակս տեսանեմ զագռաւս, կլիւս, և այլս, և 'ի մէջ այլոց թռչնոց բազում թևաւոր մանկունք՝ որք թռչելով էին անթիւք 'ի վերայ միջոյ ականցն :

Այսոքիկ ասէ հրեշտակն, են նախանձ, չարութիւն, ցանկութիւն, հեշտասիրութիւն, սէր, և այլ նման կիրքն որովք լինին կեանք մարդոյ :

Հոգւոյ հանի առատ հառաչանս, և ասացի՝ աւաղ, զի ընդունայն ստեղծաւ մարդն, զի տուեալ է 'ի թշուառութիւն և մահու, չարչարեալ 'ի կեանս՝ և կլանեցեալ 'ի մահուն : Դթացեալ յիս հրեշտակն, հրամայեաց ինձ թողուլ զտեսութիւն այս անմխիթար,

մի

մի հայեացիւ յաւել ևս ասէ 'ի մարդ յառաջին կերպս դրութեան իւրոյ մինչ չոգայ առ յաւիտենականութիւնն, բայց հայեաց ընդ մարախլապատ ամպսն այնոսիկ՝ որք ալիքն տանին բուրմունք մտահրաւիրաւացս որք անկանին 'ի նա, հայեցեալ որպէս և հրաւիրեցայ (և ոչ գիտեմ թէ հրեշտակն եր առելի պիտութիւն աչաց իմոց՝ կամ թէ թեթևացուց պատկերն զօր նախապէս անհնարինէր թափանձել զկոյր աչաց) տեսի, զի ջրաղաց ելանէր 'ի միւսոյ կողմանէ և բղխէր զմեծագոյն ծով մի, և ունէր զլեառն մի բարձր անդամանդեա 'ի մէջ նորա, զոր բաժանէր յերկուս հաւասար մասունս, սահմանէր 'ի վերայ միոյ բաժնոյ նորայ, այնպէս՝ մինչ զի ոչ կարացի տեսանել ինչ, բայց միւս բաժինն երևեցաւ ինձ իբրև յայտատարած, ծով մի ունելով զանթիւ կղզիս լցեալս պտղօք և ծաղկօք, և լցեալ իբրև հազար սակաւ և մեծ ծովօք. որք խաղային 'ի նոսայ, տեսանէի զմարդիկ զգեցեալս պատմուճանս փառաց, և ծաղկունս 'ի գլուխս նոցայ թագաձեւ. զենոյին 'ի ներքոյ ծառոց, ընկողմանեալս ընդ աղբիւրս, կամ հնչեալս 'ի մահիճս ծաղկանց, և լսէի զքաղցրաձայն երաժշտութիւնս՝ ձայնք ջուրց՝ ձայնք մարդկանց՝ և ձայնք երգոց, ուրախութիւն խաղաղ զիս տեսանելով. այսպիսի պատարձանս երևելոյս, ցանկացի թէ ևս ոգ թռչնոյ զի թռչէի առ ըղձն երջանկութեանս՝ բայց հանդէպ զմիտս իմ՝ հրեշտակն առելով՝ զի ոչ գոյ ճանապարհ գնալոյ անդ եթէ ոչ միջնորդութեամբ դրանցն մահու՝ զորս տեսի 'ի վերայ կամրջուն, զկղզիսն զոր տեսանես ասէ, որք են յոյժ ծաղկեցեալս և զուարթք, և որով զամենայն երեսս ծովուն երևի զարդարեալ, որքան որ տեսանես անթիւ են իբրև աւազ ծովու, զան և բիւրք բիւրոց կղզիք որք 'ի յետոյս կղզեացս զոր տեսանես, յաւելի քան թէ աչս քո տեսանել և միտս քո հասանել կարէ, սոքա են բնակութիւնք բարեաց արանց, որք յետ մահուանէ՝ ըստ համեմատութեան գործոց իւրեանց և առաքինութեանց իւրեանց, բնակին 'ի զանազան կղզիս որք լի են զուարճութեամբ բազմօք, ըստ համեմատութեան կրից և ցանկութեանց զորս բնակին, անդ ամենայն կղզի է դրախտ մի հարմարեցեալ ըստ բնակողաց 'ի նոսայ։

Ասա ինձ միրզայ, չէ՞ արժան մարդանչել ընդ միմեանս վասն այսպիսի բնակութեանց՝ այժմ ևս կեանքն քեզ. ոչ նման երևի

զի

զի տայ քեզ կարողութիւն հասանիլ ՚ի սմա և յայսպիսի մարմա-
ւորութեան՝ ապա թէ արժանէ երկնչիլ ՚ի մահուանէ որ տանի այս
կացութիւն. երջանիկ, մի այլ ևս մտածեր զի մարդն ունայն
ստեղծաւ՝ որ ունի այսպիսի յուխտենականութիւն պատրաստե-
ցեալ վասն իւր, նայէի անասուն լի ուրախութեամբ առ երջանիկ
տեղին այնորիկ, վերջապէս, ասացի, աղաչեմ զքեզ մեկնեա ինձ
զգաղտնիսն այնորիկ որք ծածկեցեալք կան ամպով ՚ի միւս մտա-
քաղաքիս անդամանդի, և ոչ լսելով զպատասխանիս հրեշտակին
դարձայ ՚ի յետս զի հարցից ՚ինմանէ կրկին անգամ, այլ ոչ ևս տե-
սի զնա, դարձուցի զերեսս իմ առ քաղաքն այն զոր տեսանէի
բայց ՚ի տեղի այն այն ջուրց՝ ակնակապ կամրջուն, և երջանիկ
կղզեացն տեսի ոչ ինչ, եթէ ոչ ընդ արձակ դաշտս բաղիլոնի
հանդերձ ուղտուք կովուք և խաշամբք որք արածէին անդ։

Թուղթ շնորհաւորութեան գրոյ ի Տէր Գրիգոր Պօղոս Հայր Սուլթանշահեանէ առ Տեր Թէոդոր ... բժշկին ծաղկաքիս Պօղոս Տէր Անդրեան։

Առ Բժշկին Տէր Անդրեան,

Արժանաւոր Պօղոս,

Ոչ թէ միայն ունիմ ուրախութիւն, և մխիթարութիւն պատասխանել քոյին հարցմանց, վասն ծանօթութեան քոյ, յաղագս լեզուի և հեղինակի ազգին իմոյ Հայոց, այլև համարիմ զայս հարկ իմ անձին, ՚ի օգնականութիւն ազնուոյ մտոյ, որ բարի խոկումն է յոյժ պարապեցեալ ՚ի վերայ ազատականաց ջանացողութեանց։

Աստուածաշունչ սուրբ գիրքն, ՚ի հին կտակարանին յիշատակէ, զի ՚ի նախահօրէ մերմէ յԱդամայ, սերեցան ազգ, մինչև ցՆոյ, և զընտանիս իւր, որք մտին ՚ի տապանն, և զերծան ՚ի ընդհանրական ջրհեղեղէն բոլոր աշխարհի։

Որով հետև յոյժ բնական է, զի պահպանութիւն ընդհանրապէս խօսեցին զլեզուս հարց, և մարց իւրեանց, և որով հետև յԱդամայ մինչև ՚ի ջրհեղեղն յայնմ միջոց ժամանակի, մաշալեալ զթուական զաւակն Ադամայ դեռևս կենդանի էր, որ Նոյ տեսանէր նմա՝ որպէս ցուցանի յԱստուածաշունչ սբ. գիրքն, ուրեմն յոյժ իրաւացի է, զի նոքա ամենեքեան խօսէին զլեզուս Ադամայ, և հետևապէս Նոյ, և զընտանիքն իւր որք զերծան ՚ի ջրհեղեղէն ՚ի տապանին, որ նստաւ ՚ի վերայ լերինն Մասիսու՝ որ ՚ի յԱրարատ, և ՚ի յորում տեղւոյ իջին անդ յերկիր, և անուանեցին ըզտեղին՝ Նախիջևան, զոր տեղին այն յայնմ ժամանակէ մինչև ցայսօր տանի զնոյն անուանակոչութիւնն, որ էր այս լեզու Նոյայ, և մի նշանական բառ ՚ի հայս, պարզիքն՝ Նախիջևան, զի առաջին իջևան, նախ ՚ի լեզուս Հայոց է առաջին, և իջևան զտեղին ուր իջևանին, և յետ այնու անկեաց Նոյ զօրացեալ՝ որպէս յի-

Հա-

-յիշատակեցեալէ 'ի սուրբ գիրս, և կոչեաց զանունն որոյ էարկ՝ ուռ,
որ և է այս բառ հայոց, որ ասի էարկ ուռս, որդւոյն էարկ՝ Էար-
կանել, և ուր զոստս խաղողոյ, և յետ այնորիկ մեռաւ զկինն նոյի,
և թաղեաց, և զտեղին յայնմիկ անուանեցաւ ինոցանէ մայր՝ անդ,
որ այս և ս է բառ հայոց, ստուգաբանէ մայր է անդ, զի մայր է
ծննդոց, և անդ՝ յայնմ տեղի, քանզի նա էր մայր [illegible] նոյի:
Ցուցեալ տեղի գդամբան բարեգունեղ որդոցն դեռմկի:
'Ի վեր անուանքս ոչ միայն յիշատակեալքեն 'ի հնա-
գոյն պատմութիւնս, այլ և 'ի յաշխարհացոյցս, և փոքր ստու-
գաբանութիւնքն 'ի բառարանին հայոց և յաւել և ս գտանե-
բաղումք նոյնապիսի անուանք հնագոյն տեղեաց որ և ս բնութեամբ են
հայոց, զի ունին զլեզուէս ստուգաբանութիւն 'ի հայս:
Արդ որով հետև ըստ 'ի վերին գրեցելոյն նոյ տե-
սեալէ զմաղաղիէլ թոռանն զաւակն Ադամայ, և յառաջ քան
զՋրհեղեղն ինքն նոյ էր ամաց վեց հարիւրոց, յորժամ ինքն և
զերեանենին իւր մտին 'ի տապանն, և յետ իջանելոյն իւր 'ի տա-
պանէն, եկաց յաւել և ս զամս երեք հարիւր և յիսուն՝ որպէս
յիշատակեալէ 'ի Ծննդոց սուրբ գրքին, և ս լծէ 'ի վեր
յիշեցելք անուանակոչութիւնքն կոչեցեալեն 'ի նոյէ, որք են
այժմ հասարակ, և ստուգաբանիչ բառք միայն 'ի լեզուս մեր
հայոց՝ որպէս եմ ծանեալ, և որով հետև 'ի սկիզբն յիջանելոյն
նոյի 'ի տապանէն մինչև ցներկայ ժամանակս բնիկ բնակիչքն
Արարատու են ազգն հայոց, 'ի պատճառաց փիրաւանց, և վկայու-
թեանց որոց, մեք բոլոր հայքս հաւատամք, զի զլեզուն մեր է
զճշմարիտ լեզուն նախահօրն մերոյ Ադամայ, որոյ վս. պարծիմ ես,
զի և դու հաստատեցիս որով:
Իսկ վասն ցեղաբանութեան ազգիս մերոյ հայոց,
եմք սերեալք մեք մի 'ի յերից յորդւոյն նոյի, անուանեալն յա-
բեթ, որ ծնաւ զգամեր, գամեր ծնաւ զթորգոմ, թորգոմ
ծնաւ զհայկ՝ որոյ ձեռամբ զնեբրովթ (որ և բէլ կոչի) սպա-
նանեցաւ, և հայկ ծնաւ զԱրամանեակ, որ 'ի յօտար ազգաց
կոչի արմէնիան, որ ասկս քաջութեան, և կորովութեան սոսա-
ցեալ Արամանեակայ, զանունն իւր յայտնեցաւ 'ի տարբ աշ-
խարհի, և նոքա վասն որոյ կոչեցին ազգիս յայսմիկ արմէնիան

որ

որպէս 'ի վերոյ յիշատակեցաք, ապա թէ ոչ նախնին մերէ յա-
բեթ, որդի Նոյի, որպէս 'ի վեր յիշատակեցաւ :
Եւ զի Նոյ յառաջ քան զմեռանելն իւր բաժանեաց
զերկիրս [illegible] երիւք որդւոց, Սեմայ, Քամայ, և Յաբեթի,
զերկիրն [illegible] բաժին [illegible] մերոյ Յաբեթի, որ
երկիրն [illegible] յայնմ ժամանակէ մինչև ցայժմ, զցեղն
զուր 'ի [illegible] յայնմ [illegible]
Յաբեթի զաւակ բնիկ, բնակիչ անդ, որք են Հայք :
Վասն պատճառաց վերոյ գրեցելոց, և յաղագս
բարեհամբաւ մի 'ի վեր յիշեցեալ նախնեացն մերոյ Հայկ կոչեցե-
լոյն, որդի Թորգոմայ, [illegible] մեր [illegible] 'ի մեզ [illegible]
նորա Հայք, և [illegible] թագաւորութիւն երկրին մերոյ Արարա-
տայ, և [illegible] նահապետին [illegible] 'ի վերոյ
յիշատակեցելոյ, [illegible] և [illegible] այն որ
[illegible] է զնոյն լե-
[illegible] որպէս 'ի վերոյ հաստատե-
ցաւ [illegible] մեր Հայոց է նախահօրն
յաւ, այսպէս [illegible] մեր [illegible] նախահայրն
մերոյ Ադամայ, և որոյ լոկ հեղինակն էր զնոյն նախահայրն
մեր Ադամ.
[illegible] զոր ես յու-
զրկեալ եմ [illegible] կամաց քոց,
անուանել զորինչ և հաճիցիս, միայն ցանկամ ; զի վասն այգ խոյն,
ածիցեն 'ի մեծն բրիթանիայ, [illegible] 'ի [illegible] երկրին զդեղ
[illegible] հաստատութեան, պատճառաւ միոյ
հայի (որպէս [illegible] և [illegible] 'ի նոյն յազգէ զծանօթութիւն
[illegible] զձեռնարկութս իւրեանց 'ի հնդիկս) և ես [illegible]
[illegible] մի յայնմ յազգէ, խնդալոց եմ յոյժ լսել զյաջողութիւն
բանին, [illegible] խոնարհութեամբ, և պատուով :

'ի Մադրաս 29 Սեպտեմբերի 1793

Արժանաւոր Պարոն,
Քոյդ [illegible] հնազանդ խոնարհ ծառայ
([illegible]) [illegible]

14

Ա. Գ. Այս [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Արարատ:

Թարգմանութիւն յօրինուածոյ միոյ ՚ի [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Մուրատեան, ՚ի [illegible], [illegible]
[illegible] ՚ի Մադրաս, յամի 1752:

Հայ, է՛ բնիկն Հայաստանի, զորոյ ժամանակս է գտեալ, որ ՚ի նկարագրութեան յամ ազգաց այց ստոյգ անունն քաղաքին է նախիջեւան, ՚ի վերայ որ լերինն կոչեցելեն Արարատ, հանդեպ է գաւառին նորա, յետ քառասուն աւուրց ՚ի ջրհեղեղէն, էջ Նոյ, ընդ ընտանիս իւր ՚ի նոյն քաղաքին, ուր սկսան բազմանալ մարդիք, և յետ այնորիկ որպէս պտղաբեր մայր բովանդակ գնդին, զմարդս իւր բաժանեցան ՚ի չորս կողմս աշխարհի, և վերջապէս կարեմք ընդ հանրապէ ամենայն ազգք աշխարհի հաշուել, և խոստովանել, զի մեք որդիք և սերունդք եմք պայազատի երջանիկ ազգի՝ որոյ լեզուն այնքան մեծ և հարուստ, քան զամ ՚ի մէջ աշխարհի ուրեմն հակաճառել դոլ կարէ, զի զայս էր առաջինն, զոր եղև յերկրի. և որ ՚ի գործ ածիւր ՚ի նախահօրէն մերոյ յԱդամայ, վասն զի ՚ի ջրհեղեղէն, ոչ ոք մնաց յորդւոյն Ադամայ, բայց ՚ի Նոյ, և զընտանիս իւր, նոքա էին դեռևս ՚ի տապանի, ՚ի գործ ածէին զընդ[illegible] լեզուն, զոր հարքն իւրեանց ուսուցեալ էին նոցա, և յետ քառասուն աւուրց, նոքա իջին ՚ի նախիջեւան. հրամանաւն յաղագս գործոյ. բազմանալոյն սեռին մարդկային, նոքա, որդիք նոցա, և թոռունք նոցա՝ և ամ սերունդք նոցա, խօսէին զնոյն բարբառ:

ՍՐԲՈՅ ԷՐ ՄԻԱԾԻ ԱԹՈՌՈՅՆ ԷՋՄԻԱԾՆԻ Ծայրագոյն Նուիրակ, Ռուսաց Երկրի Ամենայն Հայոց Ազգին Առաջնորդ՝ Հիմնադիր Նոր Նախիջևանայ՝ և Գրիգորիուպօլու ՅՈՎՍԷՓ Արք Եպիսկոպոս։

Ցօրմէ ժամանեսցի թուղթ սիրոյ, ողջունի՝ և օրհնութեան, սիրելի և հոգևոր՝ հարազատ որդւոյդ մերոյ, որք կայք բնակեալ պանդխտութեամբ 'ի Հնդիկս, 'ի քաղաքս, 'ի յաւանս, և 'ի կղզիս, պատուական Աւագ երիցանց, Սրբանուէր Քահանայից • Յարգապատիւ Իշխանաց՝ և Ազնուաց, Քրիստավաստակ Վաճառականաց, և Գեղեցկանկար Արհեստաւորաց, և առհասարակ՝ Քրիստոսասէր ժողովրդականաց, եկաց, և բնակաց, արանց և կանանց, ծերոց՝ և տղայոց, և ամ չափու և հասակի, 'ի քա

ծ հաւատացելոց, խնդրեմ յիշել յորպիսութեան [illegible] Ամէն :

Իսկ ընդ Անձայնն ձայնութեան մեծաց գովութիւն եղիցի ձեզ սիրելեացդ մերոց քան յառաջագոյն գրեցելոյն մերոց, մինչ սկիզբն կալցէ ընդ ձեզ խօսելոյ և ըղձակրութիւն մեր՝ և կողմանցս այսպիսի ձեզ գրելոյ՝ քան առաջասէր պահանջակաց սրտի ձերոյ․ գիտելով և գառաչելի գրեցեալ կոնդակին մեր, շնորհիւ Պայծառ Սուլթանին Համբարձ. Նորին Սուլթանութեան Համբերանց, ողորմածի հրամանին առ ձեզ, հարկաւորեցաք և զինի այնց կոնդակաց գրութեան հաստատեալ նորին, հա- մառօտապէս գրել ձեզ հանգամանս [illegible] առաւելապէս առ փոքու մերոյ հայլի․ այն արդէն [illegible] թուոջն՝ և ՚ի յապրիլի 4 գրեցի, յետ առանձին պատմութեան բէզվորապետ, որք են այսկոյս գետոյն դանուբայ, մեծ իշխանն Գրիգոր Աղէքսանդրին պօտեմկին, որ էր ազգի մերոյ բարերար՝ և խնամակալ, եկն ՚ի յեաշըն ՚ի կողմն բանակին, զօրավարս այսր, տեսանել զմեծ կայսերուհին՝ և ապա դարձեալ՝ ուղևորեցաւ ՚ի դանուբ գետ և մեք ընդ նմա :

Իսկ մինչ թուրքքն նկուն եղեն՝ և հնազանդ յոյս կորուսեալ նոցա․ և չկարացին փախչել և արհամարել զկառավարութիւն մեծաց, մեծա- մեծօքն խորհուրդ արարեալ հաշտութեան խօսեցան: արքայն՝ որ թէ դադարեսցէին ՚ի պատերազմելոյ՝ և անդադար կարկէնս հեղլոյ՝ տեղի ետուն խօսից նոցա․ ուստի վերոյ իշխանն՝ յետ դարձաւ ՚ի յեաշ և զմեզ ընդ ինքեան տարաւ տառապեալքս․ հասաք անդ ՚ի վերոյ գրեալ 1791 թուոջն և ՚ի սեպտեմբերի 11 բայց անդ՝ մինչ ուէլդ էփէնդին, ասկար զօրքն և այլք եկին ՚ի յեաշ խօսիլ ընդ նմա զհաշտութէ, բայց ձեռն տն ծանրացաւ ՚ի վերայ մեր՝ և մեծ իշխանն հիւանդացաւ և յարէ յոր ծանրացեալ, կամեցաւ ելանել ՚ի յեաշու և գնալ ՚ի ռուս ՚ի նոր քաղաքն նիկօլաէվկայ՝ որ առ ափն գետոյն նեփրու, մինչ չև էր անցեալ վեց ժամու ճանապարհ, նեղեալ և տառապեալ ՚ի ցաւոցն, և իջեալ ՚ի կառէն ՚ի վերայ դաշտի ընկողմանիլ՝ իսկոյն աւանդեաց զհոգին իւր առ ած, ՚ի հոկտեմբերի 5 յաւուր կիւրակէի, ժա ժամուն, և սուգ մեծ թողեալ ոչ միայն

կօ

փոխեալ լինելոյ, և մեղմութիւն գնալոյ, որ համանգամայն 'ի սեպտեմբերին, իւրաքանչիւրքն հասցին 'ի քաղաքն Թագաւորական, որ յետ նորա' լինիցի կատարեալ սահմանեալ հաշտութիւն:

Զկնի վախճանի պայծառափայլ քնեազին մեր խնամակալի, ամենայն Հայոց որք 'ի Յիսմայէլ, 'ի Քիլի, 'ի Ղավշան, 'ի Յալխքիրման' և 'ի Բէնդեր · ըստ կարգադրութեան լուսահոգի քնեազին, հանեալ անտի Թագաւորական ծախիւք բերաք 'ի դուպասար, տունք ՉՃԾ, և հոգիք 4500 մերձ դուպասարու ողորմած ԹԱԳԱՒՈՐՈՒՀՒՈՅՆ, հրովարտակաւ շնորհեաց' զայն ժողովրդեան գետին բաւական, առ ափն Նեստրայի' և կամ Թուրլայի, հինգ ժամու ճանապարհ հեռի 'ի Բէնդերու, դէպ 'ի յարևմուտս, և զքաղաքն այն, անուանեաց Գրիգորիուպօլ ըստ անուան լուսաւորչին մերոյ' և 'ի պատիւ, Պայծառափայլ քնեազին, անուանակոչին սրբոյ Հօրն մերոյ, և մեզ հրամայեալ էր 'ի հրովարտակին, օգնական լինել, գուբեռնաթին, զձև քաղաքին, մինչ ձեռնարկութիւն ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ, ընկալաք եթէ որպիսաբար հանդիսիւ հիմնարկեցաք, և չիաւանաց ձեռնարկսք, ահա ահի տպեցաք 'ի տպարանի մերում, յաղագս մեծ բանհասութեան մերումէ իցէ և հարիւր հատ ուղարկեցաք 'ի մողրոս, առ հարազատ դործակալն մեր Պարոն Յարութիւն Յակոբ, փեսայն գերյանդիմ Շահրիման Լազարին, որ ընդ կոնդակին մերոյ' յամ ութեք առաքեալէ, 'ի գիտել ձեր · յորոց և խնդրեցաք, զի հանգոյն յառաջնոյն զայն կոնդակ մեր' տպեսցեն 'ի տպարանի, բարեպաշտակ և ցանասէր հանդատաղորդ Տէր Յարութիւն աւագ քահանային Շիրուանեցւոյ, որում յամ ութեք առաքեսցեն փութով 'ի գիտել: ընդ որս և զձև քաղաքին Գրիգորիուպօլու և Նախչիջևանու, քանդակել տալ և տպեսցի, առաքել առ ձեզ' տեսանել գիտել' և տեղեկանալ քաղաքացն Հայոց, որք 'ի յերկրի նոր կառուցան, 'ի ժամանակս մեր: յետ հիմնարկութեան նորա, և բարեկանին նորան շինելոյ, յանձնեալ թոռոյն' և 'ի հոգատարերի ամենայնի, եկի 'ի Նախիջևան, և օծի անդ վէմս խաչվանքին մեր, 'ի նոյեմբերի 27 · և անտի եկի 'ի հայաբանական քաղաքս պետրպօլիս, 'ի շնորհակալութիւն իմ մատուցի ԹԱԳԱՒՈՀՒՈՅՆ

ՀԻՈՅՆ, վասն մեծի ողորմութեան. 'ի այն թուոյ՝ յամփոփ
գանձանմբ պնացեալ՝ առ մեծութիւն նորա, և դէմ յանդիման
'ի մեծի Հռովմայական՝ մատուցի զխոնարհութիւն սրտի շնորհակա-
լութեան մերոյ՝ նորին մեծութեան և պատուոյն իւրոյ, և զկնի ըստ
խնդրոյ հասարակութեան մատուցի, շնորհել զհրովարտակ յաւի-
տենական ազատութեան, հանդերձ նախիջևանաւ; և զհամայն քա-
ղաքաշինութեան դրամն շնորհել, որ էր ինը թումանի, ընծայա-
յոյժ ողորմածութեամբ, և արդէն եւս մեզ հինգ հազար թումանի
վճ յառաջնկոյ տարոյս շինութեան, և խոստացաւ զհամայն եւս
զկնի տալ ձրի. և մեզ շնորհեաց վեր մեծ ողորմութիւն առ
համեմատ և անլուր ազգի մերոյ և աշխարհի, յորդորս աշխատա-
նաց մերոց՝ որպէս թէ՝ 'ի վարձատրութիւն ոյժինչ՝ զբոլորնեմ
մեծագին խաչ ճաճանչաւոր դնել 'ի ճակատ վեղարիս, որպէս և
յառաջին մետրոպօլիտի իւրեանց, նոյն և զվերարկու իւր՝ նման
մեր փիլոնին, պարգևեալ ընծայ նորա ամէնեկար խաչեր, կար-
միր և սպիտակ գևօռք, 'ի վերայ ասնելի, և այսպէս պատկառե-
րեալ զիս, և ինև զհամայն ազգս մեր, անդին՝ և անպատմ է
պարգևօք, և ուրախացոյց ազգս մեր տառապեալ, որք ընդ ե-
րեսս երկրի ցրուեալ են, զի որպէս և գիտէք, 'ի դարս ի-
'ի լուսաւորչէ անտի մինչև ցարդ, ոչ ումեք է լեալ ազգի մերում
դայսպիսի ինչ, ոչ 'ի ժամանակս թագաւորաց մերոց՝ և ոչ զկնի
նոցա, այլ ած՝ զմեր անարժանութիւն, արժանացոյց այսմ մե-
ծագոյն շնորհի. առ որ պատկանեալ առաւել ինձ 'ի նոյն ոչ,
ահա առաքեցի ընդ սմա, տեսանել՝ և միաւորիլ ուրախութեան
ընդ ժողովրդեան իմոյ, որպէս բարեկամք իմ և մտերիմ հարա-
զատք ազգի մերոյ, և գոհացողական փառս ած տալ և զերկարու-
կեանս վճ օծելոյ նորա խնդրել և ծաղկափթիթ զաւակաց նորին.
և այժմ հրամանէ մեզ գնալ 'ի Գրիգորիուպօլ սկսանիլ վճ
նուաճման առեալ դրամօքն՝ և գնալ 'ի պօլիս, և տիրել անդ.
եղեալ. ազգին մերոյ. զի բաժանեցին զպօլիս մեր ԹԱԳՈՒ-
ՀԻՈՑ բաժինն եղև երեք միլիոն, վեց հարիւր հազար հոգի,
երկու միլիոն և կէս թուրքաց ընկալաւ, վեց միլիոն իւրեանց թա-
գաւորին մնաց. 'ի սև ծովուն սկսեալ նէստրայ գետավն մինչև
'ի կամենիս, որք հանդէպ. հօթինու եղև ռուսաց, 'ի յորս
կեա.

զօրութենամբս՝ և զոյգ գործակցօ կարգեցան, այժմ համարի
աշխարհն այն մասն ռուսաց. մեք պատրաստիմք անձն զնոյն անդ.
իսկ զպարսկաստան և զդաղստան անգամն ֆռանգիոյ, և զտաստանիկ
հարկին նորա այժմ 'ի յիշատակարանն և 'ի թռուցէն, կարծեմ
որ 'ի կապէ լոյծ ելեալ իցէք, եւ ոչ ընկալեալ, այլ այնքան,
որ յետ անգութ և անպարտ սպանման թագաւորին խւրեանց
այնպիսի խոստովանութիւն և անպատմելութիւն. եղբարք թագա-
ւորին, որք փախուցեալ էին յաշխարհէն, կրտսերն՝ որ կա-
չէր գ-րաֆ դարձաւ, մի եպիսկոպոսաւ և երկու նախարարօք 'ի
մարտի 12, եկն առ ԹԱԳԱՒՈՐՀԻՆ մեր, ընկալաւ ԹԱԳԱՒՈՐ-
ՀԻՆ որպէս պէտնական, 'ի յամ հանդիպման՝ պատուեաց յայժ
և առնեալ նմա գեղեցկան օժիտս՝ ուղևորեաց 'ի յապրիլի 24.
մինչդեռ նա աստէր, ըստ սովոր ունէր ծանօթութիւն, մեր՝
Աստուածապաշտ Աղոյ Յովհաննիսին եղիազարեան, որ 'ի գայն նորա 'ի
թագաւորական քաղաքս, մեծ շէնքան և պատարագաւն, որ ունի 'ի ճանապարհին՝
և կոչել ռոփշոյ, ընկալեալ էր զնա, որպէս եղբայր թագաւորի՝
և յայտ մեծարանս ցուցեալ, մինչև երկու օրն, ուստի գալն նորա
'ի քաղաքս, եպիսկոպոսին իւր՝ և նախարարքն, առաքեաց առ Աղոյ
Յովհաննիսեան, շնորհակալ լինել վա յուղեցեալ սատարելոյն, որք եկին և առ-
մեզ, ցուցին զսէր՝ և զյարգանս, և մինչ մեք զջերմ՝ և զպար-
գեւ ԹԱԳԱՒՈՐՀԻՆ ԱՅՆ ընկալաք, զճակատի խաչն և զմնութիւն,
հանդէս արարեալ ժամ արարաք 'ի մայիսի 30 և զշքեղութեան
գոհանալով մեր՝ ընդ խնդութեան ազատասէր որբոց սե-
փական մասունք այ, որ յաջողէ զամ յամի, և խնդրեցաք զկենաց
ԹԱԳԱՒՈՐՀԻՆ երկարս, յաղագս մօրն ազգային, ամենապարտապան ԹԱԳԱՒՈՐՀ-
ՒՈՅՆ մերոյ և ամենայարգելի որդւոյն՝ և թոռանցն, հրաւէր
'ի ընդ եպիսկոպոսն վասնորոյ և նախարարքն նոցա 'ի
բերդաւ և նոյն եպիսկոպոսն փառաւորեաց, այնքան եղև զգալի նոցա,
մեք հանդիսաւոր արարողութեան մերոյ, մինչև զմեզ-
պահանջեալ արարողութեան հայաստանեայց եկեղեցւոյ, մինչև զմեզ-
ւ և ունել մեծ բարեկամութիւն և պատուել եղբօրն թագա-
ւորին և շնորհակալ լինել 'ի հանդիսի Աղոյ Յովհաննի-
սեանին, մինչև նորա ևս շնորհակալ լինել՝ 'ի հանդիսի Աղոյ Յովհաննի-
սին և 'ի մէնջ, որք պատուեցաք նոցա ընդ նոսա էին՝ և ամ
մեծամեծ նախարարքն ռուսաց: այս ամ բղձալիքն ձեզ ուստի
երկարել ըն հաճեցայ: 'ի մայիսի զ ԹԱԳԱՒՈՐՀԻՆ՝ որ
կա.

կոչէ Աղէքսանդր Պաւլովիչ, նշանեցին մեծ հանդիսիւ և ուրախութեամբ :

Վաճառականութիւն կողմանցս՝ որպէս թէ խափանեալ է, վասն մեծի շփոթմանցն Փռանցիոյ, զի ո՛ր ոք կապակցութիւն ունէր ընդ կամպանեացն և ընդ վաճառականութեան ամստէրդամայ և Ինգլիզու, նոքա ամենեքեան անկան, ոչ եթէ հապարներով, այլ փլանիւք, և այսպէս ամ աշխարհ հեծէ 'ի ներքոյ վնասու, որպէս և ձեզ է յայտնի, զի և ձեր ոչ գոյ այնպէս կապակցութիւն ընդ նոսա, տէր Ինքն եղիցի ձե՛զ օգնական և պաշտպան :

Վ իրքն՝ այժմ 'ի խաղաղութեան կան, Արքայն Հերակլ զԳէօրգի խան որդին իւր՝ յառաջացուցեալ է, լինիլ ժառանգ թագաւորութեան իւրոյ, զկնի վախճանին. որդին Գէօրգին խանի՝ Դաւիթ բէգն, որ է մանուկ 23 ամեայ, յոյժ արութիւ և զգաստ նշանս ցուցանէ 'ի յինքն, և զամ թշնամին ահաբեկ առնէ այնմ զյոյս առաւել յառաջեւ, քան զամենեսեան, և մոզք յորդորեցեալ է 'ի յաղագս մեր, զի է մանուկ խոհեմ և հանճարեղ. զօրացուցէ զնա տէր՝ զի որպէս սկսեալ է, նոյնպէս և կատարեսցէ.

Մեր ողորմելի մէլիքքն, 'ի Գէնջայ և 'ի Շամքօռեն, իւրեանց ստորադրեցելովքն, օգնութեամբ տեառն սպասեն :

Աղայ մահմատ խանի որպէսն կարէք գիտել, իսկ եղբայր նորա մուրթուզուլի խանն, ընդ կուրացուցեալ որդւոյն էբրիմ խանի, եկեալ 'ի հաշտարխան, մեծ պատուով ընկալեալ եղև, օգնութիւ առնելոյն նմա տիրել ծովեզերայ տեղւոյն, Գիլանու, Մազանդարանու և այլոց, որ երբեմն մահմատ խանն փչացի, և 'ի Շիրազ եղեալ, ջաֆար խանի որդին զօրացի. որում և գրեցին հանդարտիլ 'ի տեղւոջ իւրում և մի խռովել 'ի վերայ վրայ :

Տղայրանն մեր և դպրոցն՝ ողորմութեամբ տեառն, յորէ յոր ծաղկի յառաջանայ՝ և սողարեբերէ. բայց մեք 'ի ճանապարհորդութեան ոչ դատարիմք ուրեք զկոյ առնուլ:

'Ի ներկայումս տպեալն և տպեն, յանուն Մադրասու բարեպաշտօն ժողովրդեանն ամենից, ծծաղերպք, սակս ածասէր լինելոյ նոցա, խնդրանօք գործոյն մերոյ, նոյ և՝ վկայասանութիւն երկնային զօրդութցն, 'ի յոհաննու ծործորացւոյ արարեալ՝ յոյժ

գե

գեղեցիկ՝ յանուն գերագնիւ Աղայ Յօհանջան դիրացքենին • տպեն և վայել գրեանս, զորոց առ գնման առաքեցաք 'ի յայդ կոյս, տեսանել՝ և զուարճանալ ։ կառավար այսմ ամի՝ է մեր որդի Թադդէոս վարդապետն կոստանդնուպօլսի ։

Մատծեալմ, զնախնի ջանս՝ երջանիկ հարցն մերոց և սր. թարգմանչաց որք ո՛չ շատացան գրով և լեզուաւ մերով և եթ պայծառացուցանել զազգ մեր, այլ ընտրեցին յաշակերտաց իւրեանց զյաւշիմս՝ և առաքեցին 'ի յաթէնս որք ուսեալ անդ և եկեալ յաշխարհս մեր, յեղին 'ի մեզ՝ զամ իմաստս հելլենացւոց, որպէս գրի 'ի խորենացին, որոց՝ և աշխատանացն երկոք, մինչև ցարդ պայծառանայ եկեղեցի մեր • ըստ այսմ և մեք դատեցաք, որ մերոյ լեզուի և եթ դիտութեն, ոչ ինչ յառաջանայ և ամ արհեստ և մակացութե, ոչ կարեւանապի և դպրոցն մեր՝ այնպէս ոչ ծաղկի որպէս մեքս կամիմք և դուք փափաքիք, եթէ զլեզու և զիմաստ այլոց ազգաց, ոչ գիտասցուք և հեղցուք 'ի մեզ, ուստի՝ վասն այսմ մեք հոգս տանիմք, այլոց ազգաց լեզուս և գիրս, յեղուլ 'ի մեզ որով պայծառացին ծառայք ազգի մերոյ՝ և լցցին իղձք բաղձանացն մերոց, լցերես՝ 'ի դէպ ժամու եղիցի նովաւ առ[լ]թ փրկութե՝ և կամ օգնութեան քաղցր հայրենեացն մերոց, և մեք առ այս փափաքողքս, յուսով հանգիցուք 'ի տէր ։

Ահա 'ի մէնջ հետաեալքն, որք են 'ի վէնէտիկ, պանազան լեզուագիտութե յառաջ ածեն, այնքան երկս՝ ոչ ազգին օգնելոյ, այլ ազգի նոցօք որսալոյ, իբրև թակարթ իւրք, իմաստաւք կապեցեալոյ, 'ի յորս զմայլեն միամիտ և արդարահոգի պարզաշունչ ազգն մեր՝ և յածին յուսկան պատրանաց նոցա, և ջրեալ այնու զու խառ եկեղեցւոյ մերոյ, պակասին յօրէ յօր 'ի յազգէ մերմէ, և գնան ընդ անկոխ ճանապարհ, զոր ո՛չ տեսին հարքն մեր. քայց 'ի նոցանալիսի պատրելոց, և այնու ածին յազգ մեր, ո՛չ միայն զխռովութիւն և անհաշտ թշնամանս առ ընդանիս, այլ և ազգի ապէր վնասս և զտառապանս անհաւատ ազգաց, թէպէտ սուր՝ և կամ հալածանք անհաւատից դադարեալ է այժմ, այլ վնասք խաբէութե նոցա ոչ պակասին՝ ողորմելի յազգէ մերմէ ։

Ահա յայսմ վշտի հեծեն համայն ազգ մեր, որք են

ի յարեւմուտս յիշխանութիւնս Հագարացւոց, որոյ պատճառաւ բազումք կորուսեալ զգոյս իւրեանց՝ և կորուսանեն․ կապեալ են նոքա յաղքատութեան որպէս յերկաթի ։

Այլ յաղագս խաբին, եթէ ոչ պարզմտութեամբ էր առնուլ զեւրոպականն ճանապարհս ծրծելով՝ ի խաբէական ուսկանս նոցա ըմբռնին․ և փոխանակ փրկչին, ի յոր դնելէ յոյս մեր (զի արեամբ նորին գնեցաք) ի մարդ դնեն զյոյս իւրեանց, զի՝ ի յաւելորդապաշտ պապն, որոյ աւելորդապաշտութեան լուծապէս ճանաչելով սեպհական ազգին իւր, որք են ի բողոքականն ի ներքոյ ժամանակիս, ի ծփմունս խռովութեան յուզին, և զմտաց իշխանութիւն, և զսուտահամբաւ ամբարտաւանութեան եղջիւր իշխանութեան նորա փշրեն, այնքան՝ մինչև տաղտկանան ամենից, և ի ճշմարիտ քրիստոնէական կրօնէ շեղիլ, և զեղտաթեց և իշխանութեց ևս՝ կայ հակառակ, իսկ փոխանակ այնքան ազգային և լեզուծայն, որք յօրատօրէ սասնուն ի քոյն գլխոյ իւրեանց ի պատճառէ անհամ և անալի ամբարտաւան վկայման նորին, մերային սինլքոր ազգ․, իբրև զարբանեակն, կամ պաշտօնատարս ի նոսա և լցուցանել զգիրն, այնքան բազմութեան հետևելոց և պակասելոյն ։

Այս Պապն վենետիկցի գիտուն հետեւեալքն մեր՝ և ես ի սոյն դեդերին, ի յոյժ գործածս իւրեանց թարց ամօթոյ և պատկառանաց և խղճահարութեան, ի յոյժ յառաջացեալ գրեան նոցա, առնել ի յերեք հազար պատմութիւն, որ եթէ իմասա և դք յազգէ մերմէ ընթերցողաց, որ բազում պատմութեան ազգի մերոյ տեղեակ իցէ, շնչապատ լեալ յընթերցմանէ նորին, չեշտքող յերկիր անկանի ։ Նախ զի ուրացութեան զճշմարտութ արդար կացութեց եկեղեցւոյ մերոյ (որոյ և ինքն ի բազում ուրեք բռնադատեալ ի ճշմարտութէ, տայ հաւանութի ուղիղ դատաստանի՝ ձանձրացուցանելով զընթերցօղս, ի տարանկայման ջատագովութէ ժողովոյն քաղկեդոնի և քաղկեդոնականաց ։ և ի զանազան գրութեց Պապից առ ազգս մեր, և զխելագար պահանջմանց նոցա, և մանաւանդ ազդարութեց նոցա՝ առնել որ յոյժ ժամ կամեցեալ են հաւան լինիլ աւանդութեան հայոց և իբրև անզգամ անաստուած՝ ոչ պահեալ ի մտի, ի յանցանիլ. միոյ

և

և յաջորդիլ միւսոյն, 'ի նոյն երկրպագութիւն անկեալ գորս 'ի հեշ-
տեղայն քահեայն, և անդէն մատուցեալ, զյառաջին զխոստացեալն,
կրկին պահանջեալ ոչ ըհաւատ այլ զհնազանդութիւն առ պա-
պականն իշխանութեան. ընթերցէք զգրգռեալն պատմութիւնս ռու-
փենեանց և լացէք ընդ թշուառութիւն ազգի մերոյ, և անդէն
զխոստացէք, որպիսի հոգի կայր դորին, և զգուշացարուք 'ի
պատրանաց նորա' և 'ի յիմաստութեան կայմեցեալ ճշմա-
կարթէ :

Մերժեցարուք 'ի դիւթիչն այն' իբրև այլ ազգաց դպի-
տանին և զբարին' յամենայն ժողովեցէք բառ աւետարանական ու-
կանին, և զխոստմն 'ի քոյց ընկեցէք, իբրև զզօղծ ապականիչ
մտաց ձերոց :

Ահա այսպիսիկ, սիրելի զհայրի իմ, լալ կանխատես մեծակ
ազգի մերոյ' և զկործութիւն անանց հեռանալոց. և տալ անդէն ըզ-
մաշեալ անձն իմ, վշտաց և աշխատութեանց, թերևս զծաղիկ ինչ
բուսուցանել յազգի մերում տեառն գործակցութիւն որ 'ի դէպ
ժամու զմայլեցուսցէ զքիմս նոցա, և բացցէ զմիտս' ճանաչել
զստոյգն և զճշմարիտն, զխոստմն և զօգուտն ընդ հանուր ազգին և
եկեղեցւոյն, թերևս և այժմ հաղւոյց նոցա բացցի, ճանաչիցեն
զճշմարտութիւն մեր' զոր խոստովանի կորուսին, և անդէն միա
բանեսցին 'ի յազգս' և յեկեղեցիս մեր' զոր թողին, և լինիցին
խոնարհան մշակ, ինքնակամ ազգի մերում, որով և 'ի բաց թողեալ
զկամակոր և զխռովարար, երկպառակ գործեալն իւրեանց, աշ-
խատեսցեն իւրեանց յօգուտ տացցեն ազգի իբր 'ի նոյն ազգէ և
յեկեղեցւոյ սիրելւոյ, թարգ կարկատանաց' և անդուգն բանից
հեռանալոց, որք ունին զառողջ միտս և զիմաստութիւն դատողութեան.
նոյնքանն բաւ լեցի նոցա, յաղագս զգուշութեան ընթերցմանց
գրեանց նոցա :

∴ 'Իմաղուց հետէ 'ի Տէր Ստեփանէն մերմէ գիր ոչ ու-
նիմք, և ոչ գիտեմք ուր գոլն և երթալն, տացէ Տէր մեզ' ըզ-
լուր առողջութե նորա լսել և զերեսն նորա տեսանել, և միջ-
նորդութեամբ նորին, ձեզ ամենեցուն' յանձնանէ. և 'ի դիմաց ճա-
նաչել և զյանկացեալ սէրն մեր առ միմեանս, և կա արծար-
ծել և նպատակ բարի, 'ի մէջ մեր' կանգնել և հաստատել, և

զկնի

զկնի մեր Թողուլ, և այն աղաչեմ զողորմածութիւն Այ, մինչ զձեզ յերկար կենօք, և առողջ անձամբ, յաջողեալ ամ գոր- բարութե, և 'ի յամ ճանապարհորդութիւն ձեր 'ի վերա ծովու և ցամաքի, հրեշտակի խաղաղութեն յանձն առնել զձեզ պահպանել յամ անախորժ պատահմանց կենցաղոյս. Եւ կեանս այ փրկել զձեզ 'ի յունայնաբան յայտնեցելոյն 'ի վերա հաւատոյ ճշմարտութե, սուտ անուն քրիստոնէից, զրպարտչաց եկեղեց- և Սբ օրինաց մերոց, և 'ի հանդերձեալն, լուսաւորչական դաւանութեան, անբիծ և ուղիղ հաւատով, յուսով և սիրով իբրև զիմաստուն կուսանսն, զնոսա 'ի ձեռն ունելով, իբրև լը- վառեալ լապտեր, արժանի լինիջիք, երկնային առագաստին լսել զկենարար ձայն փեսային հոգւոց մերոց Քն և փրկչին թէ, եկայք օրհնեալք հօր իմոյ, ժառանգեցէք զանապառ ուրախու- որում փառք յաւիտեանս, Ամէն։

Ամենա խոնարհ Յովսէփ Արք Եպիսկոպոս Ռուսաստաց երկրի եղեալ ամ Հայոց առաջ- հիմնադիր Նոր Նախիջևանու և Գրիգո- րիոպոլու ։

1793 ։ Յունիսի 20 'ի Սանկթպետրբուրգ

Օրինակ Երկրորդ Օրհնութեան Թղթոյն ՚ի նոյն Արղութեան Տեառն Յովսէփայ
Արք Եպիսկոպոսէ առ Հասարակ ազգն Հայոց բնակեալ ՚ի Հնդիկս ։

Սրբոյ և Մեծի Աթոռոյն ԷՋՄԻԱԾՆԻ, Ծայրագոյն Նուիրակ, Ռուսաց երկրի ամ Հայոց Ազգին Առաջնորդ Հիմնադիր Նոր Նախիջևանայ և Գրիգորիուպօլու Յովսէփ Արք Եպիսկոպոս ։ Յորմէ՝ սիրով և օրհնութիւն, ծանուցումն լինիցի ՚ի Հնդիկս եղեալ օրհնեալ Ազգին Հայոց՝ Քահանայից, Իշխանաց, Եկեղեցականաց, Վաճառականաց՝ և առ հասարակ Քրիստոսէր ժողովրդոց ։

Զորպէսն մեր և կողմանցս, մեծ օրհնութեամբ կոնդակաւն, գրեցաք յառ ձեզ երկարապէս ։ Իսկ այժմ այսու օրհնութեամբ թղթովս տամ ձեզ գիտել վա մեծի կարօտութեան մերոյ, որ մեք ունիմք մեզ բարեկամ, ՚ի Ինգլէզ ՚ի Լօնդօն քաղաքն վաճառականացն՝ բարի և մեծ անուն որոյ անուանի Իսակ սօլէ, որով միշտ մեր թղթոց երթ և եկութիւն լինի առ ձեզ և ձերն առ մեզ, շնորհիւ պայծառ Իշխան Հաֆիրամ Սուլթանում Համբրամենին ։

Մեք հարկաւոր համարեցաք տալ ձեզ ամենեցուն գիտել, և ինչ գիր և բան ունիցիք առ մեզ առնել առաքել, որ նա ՚ի Պետրպօլս առ Ազնիւ Պարոն Փիլիպպոս Մանիշարեանն առաքելով, ըստ ժամանակին մեզ հասանիցի, թարց աշխատութեան և յուշացման ։ և մինչ ՚ի Մադրաս առաւել յարմարութիւն գոյ թղթոց և այլոց երթ և եկութեան, ՚ի Ինգլէզ ՚ի Լօնդօն քաղաքն, բարւոք է ձեզ առաքել ՚ի Մադրաս առ մեր հարազատ գործակալ Պարոն Յարութիւն Յակոբն, որ նա վա այսմ հարկաւոր կարօտութեան մերոյ, լինիցի գործիք և կամ միջնորդ, առ միմեանս հաղորդելոյ ։ Իսկ եթէ յայլ քաղաքաց ևս գոյ յարմարութիւն ՚ի յԻնգլէզ գրել և կամ առաքել ինչ, նոյնպէս յամենայն քաղաքաց գործակալքդ կարէք առնել առ Իսակ սօլէն, և ՚ի Պետրպօլս Ազնիւ Պարոն Փիլիպպոս Մանիշարեանին իմացումն գրել, որ երկուց կողմանց ապահով և միամիտ լինիցուք ։

Այլ

Այն շնորհս տեառն մերոյ ՅՆ ՔԻ և որ հոգւոյ առաքեցու-
առ ձեզ, որով և մնալ ձեզ, խաղաղ և յաջող կենօք, եւ
բարեպաշտութ̃ զարդարեալ, Ամէն :

Խոնարհ Յովսէփ Արք. Եպիսկոպոս

Գրեցաւ ՚ի 1798 թուին և ՚ի յունիսի 20:
՚ի Յանկթպետրբուրղ :

զօրացն իւրոց. այլ և ողորմելի և տառապեալ ազգիս Հայոց, որք
զրկեցաք 'ի յայսպիսի խնամակալէ, որ 'ի դարս աշխարհի, ոչ էր երև-
եալ էր մեր, դիտաւորութեն Նորա մեծամեծ սէր, յաղագս աշխարհին
մերոյ և անկեալ թագաւորութեանն. այլ ամ կը մեծամեծ մեղաց
մերոց, ոչ ետ մեզ թոյլ արդ իշխանութիւն Նորին տևեալ յաւէտ և
ի խնամն, որոյ առ մեզ՝ և առ ազգս մեր՝ մեծամեծ արդեանցն
և վաստակոցն, ինքն .քս փրկիչն մեր հատուսցէ զփոխարէնն հա-
գւոյ Նորա միշտ Նորոգութեամբ հրեշտակին իւրոյ՝ և լուսաւորչին
մերոյ: զկնի այսմ բերին զմարմին Նորա 'ի Յնաշ, և ԺԱ օր պատ-
րաստեալ 'ի տանեալ, որպէս յաղթանակող զօրապետի և մահա-
ւանդ թէ՝ թագաւորի, շինեցին բարձր գահ թագաւորական,
'ի վերոյ Նորոյ համակ զարդուք հովանի, և 'ի գլուխ Նորա թագ-
իշխանական, 'ի վերայ դագաղին, ծածկոց մեծափառ ոսկեթել զոր
փունջք 'ի մատնեաթելք, շուրջ դագաղին, երկոտասան աթոռք՝
զոր շարեալ, և 'ի վերայ նոցա համայն կոփոլէքն, իշխանականս
զաւակացն և սպարապետութե պէտքն և ամ նշանքն, և մինչ
բարձին 'ի տանէն տանիլ առ վանքն, Թ՝ գօլի անուանեալ, էհալ անդ
մինչև ԹԱԳՈՒՀԻՆ բարձրագոյն հրամանն թէ՝ ուր թաղեսցեն,
եկին ամ հոգևորականքն և մեք ընդ նմ, ամայ հովանին կալան
վեց արք աստիճանաւորք, 'ի յանձնառութեան գնդոյն, զարդարեալք
ունէին թել հանդերձիւք և թագաւորական նշանօք, եկեղեցա-
կանքն ամենեքեան սև զգեստիւք. զօրական գունդքն և դասք
դասք զօրացն, ամ զինուք և պատրաստութեբ՝ կանգնեալ կային
'ի տանէն մինչև ցվանքն. և մինչ 'ի տանէն դուրս բերին զդագաղն՝
բարձեալ 'ի վերոյ կառաց 24 ձիապանաց, յայնժամ հնչեցուցին
զզօրափողսն և զամ դրօշակս՝ յերկիր խոնարհեցուցին, ահա
աստէն տեսնէք զառւգն, զլալն՝ և զկոծն առ հասարակ, իսկ մեք
այնքան, որ աչաց միոյ լոյսն նուաղեցաւ. տարեալ եդին 'ի վանքն
և պահեցին անդ 40 աւուր, մինչև հրաման եկն 'ի կայսերուհւոյն
տանիլ և թաղել 'ի Խերսոն քաղաքի, զոր ինքն էր շինեալ, իսկ
զինչ ասելի է, զմորմոքմանէ մեծի Տիրուհւոյն, որ 'ի դարս աշ-
խարհի, աշխարհն ոչ երբէք ետես զոք 'ի կացութե Նորա, զոր Նա
պաշտպանաբար ունէր, ճշմարիտ ամենառատութե, եկեղեցեաց պաշտ-
պան գովելի, օտարաց ընկալչութեամբ, այլև մերոյ յատուկ խնամակալ
էր.

4902-Ш

ՀՍՍՌ-Арм.ССР
им. А. Мясникяна

լինելին, մեծ իմաստ և հանճարով լցեալ հռչակն՝ որ կայսերք և թագաւորք ակնածէին ։ Այս, որպէս աշխարհ, նոյնպէս և տառապեալ ազգ մեր, զրկեցաւ 'ի մեծափառ պաշտպանէ մերմէ. որոյ մտաց ձգտումն վասն մեր, էր նորոգութիւն մեծին Հայաստանեայց և կանգնումն անկեալ իշխանութեան նորա. չիք ոք, որ զհոգի զօրութեան նորա վկեցցի, յաղագս մեր՝ և աշխարհի մերոյ, մեք առ տէր աղաղակեսցուք զի զհոգի նորա, ընդ արդարոյն դասեսցէ, և փոխանակ երախտեաց նորա առ մեզ, մեծի ողորմութեան իւրում արժանացուսցէ, և իւրով ողորմութեամբն զսիրտ մեր սփոփեալ, յատկապէս ողորմեսցի տառապեալ ազգի և աշխարհի մերոյ ։

Յետ այսորիկ՝ 'ի տեղի նորա առաքեցաւ 'ի կայսերուհւոյն՝ Գրաֆ Բէզբօրօտկին, ծածուկ խորհրդականն իւր խօսել ընդ դեսպանացն թուրքաց, զվասեալ խաղաղութեան՝ որպէս և կատարեցաւ, և քանի մի գլխոց, յառաջին հաշտութեան դաշինն նորոգեցին, և քանի մի ևս 'ի նոյն աւելին, մի վրաց և այլոց որ դիտասցէ թուրքն, վրացւոյն, ընդ հպատակութեան ռուսաց մի դրդռեսցէ զլէզգիս 'ի վերայ նոցա, և մի թողուցու զնոսա 'ի յախալցխայ՝ և այլ ինչ, ձեռնարկեցին 'ի 1791, և 'ի դեկտեմբերի, ինքեանք դեսպանքն երկուց կողմանց, և ապա առաքեցին առ թագաւորսն նոցա և հաստատեալ վճռին փոխեցին զդաշինսն մերն առ նոսա մնաց, և նոցինն առ մեզ. նոքա դնացին և զկնիք նոցա, մեր դեսպանն առաքեցին 'ի կոստանդինու պօլիս. մերքն յետս դարձուցին 'ի նոսա, զամենայն գերիսն և զկործանեալ քաղաքսն և զբերթօրայսն՝ որք 'ի բէսարաբիա այսինքն՝ ըզմալդավիա, զիսմայել, զբիլի՝ և զբէնդէր, մինչև 'ի դեստնէստրայ և կամ թուրլայ, իսկ յայսկոյս նէստրայի, ոչ ետուն նց, յորում են դուպասար, օչա՝ և կամ աչակով, հաջիդարայ՝ և այլք ։

Նոյնպէս և դարձուցին նոքա զամ գերիս ռուսաց և վրաց և դարձուցանեն ևս ։ Իսկ 'ի նոյն թուղթս մեծ և կատարել դեսպանք կարգեցին երկուց դիմաց ևս՝ և թագաւորական շքով առաքեցին առ միմեանս. մեծ. ընծայիւք, որ իւրաքանչիւր իւրոյ մերձ չորս միլիոն, համապատասխանող իւրեանց, մերն գնաց, 'ի սահմանս մեր, և նոցայն 'ի սահմանս իւրեանց, և յայսմ ամսեան փո-

փո-

Հրովարտակ Իշխանաց Կայսերական Միաբանութեանն առ Եկատարինոսլաւու Տեղակալութեանն Կառավարիչն Ընդհանուր Մայօր և Կաւալեր Վասիլ Վասիլևիչ Կախօվսկին. Վասն քաղաքաշինութեանն Հայոց, անուանեալ Գրիգորիուպօլ:

ԵԿԱՏԱՐԻՆՈՍԼԱՒՈՒ

ՊԱՐՈՆ ԳՈՒԲԵՐՆԱՏՕՐ

ԿԱԽՕՎՍԿԻ:

ձեզ յուսացեալ՝ զմարդասիրական սահմանս և զբարեշինութիւն տեղւոյն՝ որ 'ի յօսմանցոց Նոր առացեալ մեր, հարկաւոր համարիմք և զյատուկ խնամածութիւն ձեր՝ 'ի վերայ անդր վերաբնակելոց Հայոց՝ յափունս գետոյն Դնեստրայու:

Հաճեցեալ Քնեազ Գրիգոր Ալեքսանդրովիչ Պօ-տէմկին Տաւրիչեսկին նշանակեալ զայն տեղին 'ի լինել քաղաք Հայոց, յանուն անուանս Գրիգորիուպօլ. սկսեալ 'ի նեստրոյ Դնե-տոյն յատկացուցանել զտեղին քաղաքաշինութեան 'ի ձորոյն չէռնու մինչ 'ի չէռնիցայ, որոց միջև քաղաքն: Մեք հաստա-տեմք զտնօրինութիւնս զայս և հրամայեմք:

Նախ՝ որոշել զվերոյ իշխեալ շրջակայ տեղին, որ 'ի մէջ ձորոցն չէռնու և չէռնիցայ. և ապա՝ յատկացուցանել զքա-ղաքն Հայոց՝ որ կոչի Գրիգորիուպօլ:

Եր-

Երկրորդ՝ յօրինել զձեռն քաղաքին, և կարգաւորեալ զայն՝ համա-
յարմար Ազգին, և կերպի կացութեան նոցա, և հակմանց՝ աշ-
խատասէր ժողովրդեանդ այդմիկ, զայն առաջնորդել մեզ ։

Երրորդ՝ յետ այսորիկ՝ զամ զառ 'ի ձէնջ կախեալ ազ-
նութեան՝ տալ Հայոց․ որպէս զի՝ կարող լիցին նոքա յառաջ բե-
րել զարհեստս, քանալ զհանութս, և 'ի գործ դնել զայն ամ-
զոր կարեն ինքեանք յօրինել։ Արհի Եպիսկոպոսն Հայոց Յով-
սէփ՝ կարէ օգնական լինիլ ձեզ, այնպէս՝ որպէս յառաջ ժամա-
նակաւ ևս գտանեցեալ է 'ի սոյնատարաս գործս ։

Չորրորդ՝ առաջադրել մեզ՝ զայն ամ հարկաւորութիւն
և զխնդիրս նոցա՝ որք ոչ իցեն ներհակ օրինաց մերոց․ և այս
մանաւանդ խոհեմ դիտմամբ, զի ոչ միայն մտեալքն 'ի հովա-
նաւորութիւս մեր՝ լիցին պահպանեալք, այլև՝ արտաքոյ սահմանի
մերոյ եղեալ միերկրացիք նոցին՝ տեսանելով զնոսա 'ի բարօրու-
թեան, միաւորիլ ընդ նոսա՝ ինքնին յօժարիցին ։

Հինգերրորդ՝ սորին, և այլ ձեզ յանձնեցեալ գործոց
մերոց կատարման, և մեզ զյառաջադրութիւնս ձեր յայտնեց-
մանն, ապասեմք միշտ ։

Ստուգիւ ստորագրեցեալ յատուկ Իւրոյ Կայսերական Մեծութեան
Ձեռամբն՝ այսպէս ։

ԵԿԱՏԱՐԻՆԷ

Փետրվարի 23․ 1792 ին ։

'Ի ՍԱՆԿՏ ՊԵՏՐԲՈՒՐԳ

Յետ ընկալման Որոշման Հրովարտակիս այսորիկ, ըստ Բաճրագոյն Հրամանին՝ որ 'ի յերկրորդ գլուխն սոյն Հրովարտակիս, Պարոն Գուբէռնատն կոխովսկին պատրաստեաց զգեղեցկայարմար ձեւ քաղաքին Գրիգորուպօլու, լայնանիստ դրուք եւ փողոցօք. զետեղելով 'ի նմա՝ 'ի պատշաճաւոր տեղւոջ զԵկեղեցիս. զԴպրոցս, եւ զԴատաստանատունս, զԻջավանս, զխանութս, եւ զՄրճետեղս, Ցանկացոյց եւ զԱռաջնորդարանն իբրու վանս պատուական, դնելով 'ի միջակէտ քաղաքին 'ի վերայ Նեստրոյ գետոյն, եւ շուրջ զԱռաջնորդարանաւն սակս եկեղ ամբոխին 'ի վաճառ՝ զմեծ հրապարակն եւ զվաճառատեղն. եւ 'ի հրապարակին մեծի՝ առաջի Առաջնորդական տանն՝ զՆշանաւոր Եկեղեցին յանուն Սրբոյ Կուսին Եկատերինէի. (զայն ձեւ քաղաքին՝ մարթ է յետոյ տպմամբ 'ի լոյս ածել։)

Զձեւակերպութիւնն զայն Գրիգորուպօլ անուանեալ քաղաքին՝ Պարոն Գուբէռնատն՝ 'ի ձեռն եղբօր որդւոյն՝ Նորին Սրբազան Արհի Եպիսկոպոսին՝ Երկայնաբազուկ Արղութեանց Քնեազ Բարսեղին՝ առաքեաց առ Ամենազօր Թագուհին, յապրիլ ամսոյ 17 ին։

Հաճեալ Թագուհւոյն ընդ յարմար ձեւակերպութիւնն Գրիգորուպօլու, 'ի Ցարսկիսելոյ՝ 'ի յամառայնին բնակութեան իւրում, 'ի յունիսի տասներորդ օրն՝ իւրոյ կայսերական Մեծութեան Ձեռամբն ստորագրեալէր 'ի նմա, թէ՝ Եղիցի այդպէս։

Եւ զայն՝ յատուկ սուրհանդակաւ ուղարկեալ 'ի Տապատար առ Պարոն Գուբէռնատն. որոյ ընկալեալ զնոյն Անգին Պարգեւն ազգիս Հայոց 'ի յուլիսի եօթն եւ տասներորդ օրն, 'ի տանն նախկին Լուսաւորչին մերոյ՝ Սրբազան Առաքելոյն Թադդէոսի եւ Սանդխտոյ Կուսին, իսկոյն առեալ գնաց ուրախութեամբ առ Սրբազան Արհի Եպիսկոպոսն, եւ ետ նմա զձեւն քաղաքին եւ զՀնորհն Թագուհւոյն իւրոյ. զոր ընկալեալ մեծաւ անպատմելի խնդութեամբ Սրբազան Արհի Եպիսկոպոսին՝ հրամայեաց հասարակութեան Հայոց՝ պատրաստիլ. որ 'ի նոյն յաւուր ամսոյ քսան եւ հնգին՝ սկիզբն արասցէ հիմնարկութեան քաղաքին՝ պատշաճաւոր հանդիսիւ։

Եւ որովհետեւ Հանդէսն հիմնարկութեան Քաղաքին

Գրի-

Գրիգորուպօլիս՝ գրեալ Թուտորէն ուղեւորեցաւ առ Ողորմածագունեղ Կայսրուհին, և արժանաւորեցաւ ընթերցեալ լինիլ 'ի Նորին Մեծութեան և 'ի Նոյին Բարձրութեան կոմսին Բ-ատյոնց. ուստի՝ պատշաճ համարեցաք և արժան դատեցաք՝ թարգմանել զայն և տպաւորել 'ի լոյս ածել, 'ի զուարճութիւն մերազնէից.

Հանդէսն օծման հիմնարկութեան քաղաքին՝ անուանեալ Գրիգորուպօլ։

Ի կատարումն Ամենաբարձր Հրամանին՝ ըստ Հրովարտակին մեծագործելոյ, ըստ շնորհեցելոյ ձեռին 'ի յօրինմանն Քաղաքին Հայոց՝ անուանելոյն Գրիգորուպօլ. որ հանդերձեալ էր հիմնարկիլ 'ի մէջ Նեստրայ գետոյն, 'ի մէջ երկուց ձորոցն չէռնու և չէռնիւյու, 'ի 1792 թուոյ՝ Յունիսի տասներորդ օրն՝ յառաջացեալ եղեւ նորիրել զտեղին զայն՝ ազգիս Հայոց, 'ի ձեռն Բարձր Կառավարչին Եկատերինոսլաւու Նամեստնիկութեան։

Արդ՝ 'ի քսաներորդ չորրորդ աւուրն յուլիսի սկսեալ մինչ 'ի յետնեալ օրն՝ որ էր քսաներորդ հինգերորդ, պատրաստեցին 'ի մեծ հրապարակին փողոցին՝ զՃշմարտապ Դուռն մի, որոյ յերկու կողմանս՝ բազմութեան վանդակապատ յօրինուածք. և մերձակայ երկուց կողմանց զորաւոր շղթայապատեալ էին զերինեփին ծաղկունս բազմազանս, և հիւսեալ զմշտադալարս դալարագեղ դափնիդեայս, 'ի զարդ վայելչութեան հանդիսին հանդերձելոյ։

'Ի պատրաստիլ այսր ամի, Կոմանդեր Պարոն Կառավարիչն Նամեստնիկական գործոյն՝ առաջ հրաման, զի որք միանգամ յօժարական են 'ի տեսութիւն հանդիսիս, յառաջակայ օրն՝ 'ի նշանակեալ տեղին՝ պատրաստի գտանիցին։

Ուստի՝ 'ի յիններորդ ժամու՝ գլխի կէս գիշերոյն այն առաւօտուն պահու, սկսան գունդ ագունդ ժողովիլ՝ 'ի մասնակցութիւն վայելման հանդիսիս, դասք անձանց Մեծապատուից Նախարարաց, և զանազան Աստիճանաւորաց, երամք Վեհագունից, հոյլք Ազնուականաց, և գումարք առ հասարակ Քաղաքացեաց. սպասելով սկզբան տօնելոյ գործոյն։

Իսկ

Իսկ՝ 'ի հասանել 'ի ժամն տասներորդ՝ եւ սկսան ելն այսպէս․ 'Նախ՝ պատշաճաւոր է րդոք հոգեւորականօք՝ զգեստաւորեցեալ եւ խաչանիշ եկեղեցական զգեստիւք ոսկէթել ծաղկեալ, եւ նախապատրաստ վայելչութեամբ շքեղազարդեալ՝ Բարձր Սրբազնութիւն Տն Յովսէփայ Ածարեալ Արհի Եպսին՝ առաջին հայոց՝ ընդ Տէրութեամբ Ռուսաց եղելոց, եւ Աշխատասէր Հովուապետին հանուրցս, 'ի մէջ գեղեցկայարմար գաւթի տան իւրոյ Սրբազնութեան, որ յՆորքունուստ պատրաստեալ էին, վս առ ժամանակեայ բնակութեան նորին:

Իսկ յետ զգեստաւորելոյն՝ Նորին Բարձր Սրբազնութեանն՝ Պայծառ Գուբէռնաթօրն՝ ունելով 'ի ձեռին իւրում զԱմենաբարձր Հրովարտակն Ողորմած Թագուհւոյն, (որ շնորհեցեալ էր 'ի տասներորդում աւուր յունիսի, վս շինութ քաղաքին․) ընդ նկարէն յօրինուածոյն եւ ձեւակերպութեանն՝ տեղւոյն եւ քաղաքին, մատեաւ առ Բարձր Սրբազնութիւնն Արհի Եպիսկոպոսին, տալ զբանս շնորհակալութե եւ շնորհաւորեցման 'ի դէմս Նորին Բարձր Սրբազնութեան որպէս վայելուչ էր այնմ հանդիսի․ յայտնեալ զԲարձրագունեղ կամեցողութիւն՝ Ամենագթած Ինքնակալ Կայսերուհւոյն, որ յատկացուցեալ էր զպատրաստի տեղին՝ լինել Քաղաք Հայոց, անուանեալ Գրիգորուպօլ․ եւ հաճեալ էր տալ տեղի իշխանութե Հայոց համեմատ հրամանի եւ կամեցողութե՝ հասարակ օրինաց: Իսկ ապա վերջացուցեալ զբանս իւր՝ յանձնեաց զերկպսանչիւր գեղայարմար ձեւակերպութեան քաղաքին՝ Սրբազան Արհի Եպիսկոպոսին Յովսէփայ:

Իսկ՝ Նորին Բարձր Սրբազնութիւն՝ պատկառաւոր պարկեշտութեամբ եւ վայելուչ յարգանօք ընկալեալ 'ի ձեռանէ Պայծառ Գուբէռնաթօրին իբրեւ տարածեաց առ ժողովուրդն, եւ օրհնեաց զկառավարիչն գործոյս, իսկոյն առ հասարակ 'ի ժողովրդոցն բերանոյ, ձայն ցնծութե՝ եւ բարբառ բերկրանաց՝ յերկինս վերացեալ, ոչ այլ ինչ էր անդ լսել, քանթէ՝ ամենեցուն միաբարբառ՝ միաբերան ձայնիւն, Ո՛վ Ամենողորմ Թագուհիդ ԵԿԱՏԱՐԻՆԷ՝ յաւիտեան կաց:

Յետ այսորիկ՝ պատրաստեալ հոգեւորականաց 'ի գնալ

ժամ

մատչիլ 'ի տեղի Աճապ Եկեղեցւոյն՝ կատարեցելոյ յանուն Բազ-
մաչարչար Սրբոյ Կուսին Եկատարինէի, սկսեալ եղև 'ի շքեղա-
շուք գաւթէ տանն 'Նորին Բարձր Սրբազանութեան, շարունա-
կաբար կատարիլ վայելչայարմար կարգադրութեամբս, այսպէս։

Սրբազան Արհի Եպիսկոպոսն՝ զՍրբալոյս Մեռոնն
օրհնեալ՝ յանձնեաց 'ի ձեռս զգեստաւորեալ Քահանայի միոյ։
Զնկարէն յօրինեալ ձևակերպութիւն քաղաքին և տեղւոյն՝ եւ
'ի ձեռս Պարոն Օպըրկվարդէր մէստր Հէսսայքին։ Իսկ 'ի վե-
ցեսին վիմոց նախապատրաստելոց առ 'ի արկանել 'ի հիմն բա-
վանդակութեան քաղաքին, զԱռաջինն՝ յանուն Բազմաչարչար
Սրբոյ Կուսին Եկատարինէի՝ եւ 'ի գիրկ Պարոն Կառավարիչ
Գախողկան։ Զերկրորդն՝ յանուն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւոր-
չին մերոյ՝ եւ Պարոն Ինարալ Պօռուչիկ և կավալէր Իվան
Մաթվէյիչ Տօլստովին։ Իսկ 'ի մնացեալ չորից քարանցն՝ ըստ
թուոյ չորից Աւետարանչացն, զԱռաջինն եւ Պարոն Ինարալ
Մայեօր և կավալէր Ռւստաֆ Ֆէտրովիչ Քնօրինին։ Զերկր-
որդն եւ Պոլղատիր և կավալէր Ֆէտր Իվանիչ Քիսէլովին։
Զերրորդն՝ Պարոն Պօլկովնիկ և կավալէր Իվան Իլանիչ Իսա-
յովին։ Իսկ զչորրորդն՝ Պարոն Պօտպօլկովնիկ Պաւել Դիմի-
դրիչ Պէլուխինին։

Ապա 'ի կատարման այսր ամի, Քահանայքն զգեստաւորեալք՝
ունելով զաւետարանս և զպատկերս. ընդ նոսա՝ և երկու Քահա-
նայք Ռուսաց և Մալդավանս, որք էին 'ի Նորին Սրբազանութ-
նոր շինեցեալ գիւղիցն, ընդ մերոյն զգեստաւորեալ մերով
զգեստիւք. և չորս Սարկաւագք բուրվառ 'ի ձեռին, մտեալ
ընդ առաջ Միւռոնաբարձ Քահանային. այլև չորս Սարկա-
ւագք քշոցք՝ յերկուց կողմանց նորին քահանային. իսկ 'ի յառաջ
կուսէ՝ Կղերիկոսք. յորոց չորեքինքն բարձեալ տանէին զմեծա-
մեծ խաչս. և երկուքն զքշոցս. և չորս ևս՝ զմոմեղէն գերոնս.
Զկնի որոց՝ և երկու Դպիրք վերամբարձեալ ունէին 'ի ձեռին
իւրեանց զերկու գաւազանս Եպիսկոպոսականս։

Հուսկ յետոյ՝ ինքն Սրբազան Յովսէփ Արք Եպիսկոպոսն՝
ունելով 'ի ափոցին իւրում կայսերական Մեծութեան շնոր-
հեցեալ փողկանակուռ Պանակէն այսինքն զպատկերն և զխաչ.

և

և 'ի ձեռին զականակապ զխաչ և զԳաւազան, (որոյ զքղանցս շուրջառի բարձրացուցանէին յետկուսէ երեք դպիրք․) յերկուց կողմանց բազմութիւն ժողովրդոց․ և եկեղեցական դասուց պաշտօնէից, եկեալ մտեալ ընդ պատրաստեալ դուռն մասեան 'ի տեղի Աւագ Եկեղեցւոյն․ ուր պատրաստեալ կայր վրան, յորում, և հաստատեալ էր սեղան։ Ուր 'ի մտանելն՝ զՍրբալոյս Միւռոնն բազմեցուցեալ 'ի վերայ սեղանոյն՝ մինչ 'ի կատարելն պատկանաւոր ժամակարգութեան, ապա սկսաւ լուանալ զ'ի հիման դնելն վէմն՝ ջրով և գինեաւ․ զկնի որոյ՝ զկենսացնցուղ Միւռոնն շրջաբերեալ զԱւագ Եկեղեցեաւն՝ և եկեալ կրկին 'ի նոյն տեղին, երգելով զերգս պատշաճականս՝ ձհեղ յանօթն․ որով ձեռնէարկ օծանել զիւրաքանչիւր վէմս ուրոյն ուրոյն։

Որոյ զԱռաջինն՝ որ յանուն Սրբոյ Կուսին Եկատարինէի, եդեալ 'ի մէջ նոյն Աւագ Եկեղեցւոյն՝ և հաստատեալ հանգուցին 'ի վ՟ն Սրբազան Արհի Եպիֆն և Պ՟ն կառավարիչն՝ զմարմարինեայ վէմ մի նախապատրաստեալ, յոր վերայ քանդակեալ էր այս բան․ 'ի Թագաւորութեան ՄԵԾԻՆ ԵԿԱՏԱՐԻՆԷ Բ ԻՆՔՆԱԿԱԼԻ․ 1792 ին․ յունիսի 10 ին։

Զերկրորդն՝ յանուն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ և հովանաւոր Պահպանի քաղաքին, եդին 'ի ներքոյ սեղանոյն, ընդ Պարոն Իննարալ Պօռուչիկ և կավալէր Իվան Մաթվէյիչ Տօլստովին։

Իսկ զմնացեալ չորեսին վէմս՝ ըստ թիւոյ չորից Աւետարանչացն՝ եդին 'ի չորս անկիւնս նորոյ քաղաքին։

Ապա՝ մեծաւ հանդիսաւորութեամբ՝ շուրջ զԱւագ Եկեղեցեաւն եղեն 'ի թափօր։

Յետ թափօրին՝ բացեալ զԱծաբան բերան իւր՝ Ածարեալ Սրբազան Արհի Եպիսկոպոսն՝ սկսաւ տալ զՔարոզ՝ հիասքանչ, այնքան զօրեղ փաստիւք․ առատ վարդապետութեամբ, և ազդու ոճիւ, մինչ զի՛ ամ՛ որք յուրախութէ սրտին, և 'ի յըղմայլեցմանէ մտացն՝ 'ի թօթուոյ քաղցր արտասուաց շարժիւր, մինչև Նախարարքն անգամ և այլ։ (Իւր զայս քարոզ՝ ունիմք որամբ տեսանել յայլում նօւագի ապեալ ։) Զկնի որոյ ամենեքեան միաբերան՝ զերգս շնորհակալութեան ազօթից հանդերձ

ապա

մինչ առողջութե Իւրուհւոյ Կայսերական Մեծութեան՝ առ Ամենակալն Այ լիաբերան մատուցին ։

Յետ աւարտման աղօթից՝ ըստ նախապատրաստեցեալ կարգադրութեն, եղև գնդակաց թնդանօթից ձգումն՝ 365 ։ Իսկ յանժամ բովանդակ Նախարարքն՝ Աստիճանաւորքն և Հոգևորականքն ընթացան 'ի տուն Սրբազան Արհի Եպիսկոպոսին ․ ուրանօր հանեալ զգեստս մատուցին շնորհաւորութիս Նորին Բարձր Սրբազնութեն, և հասարակ ամ ժողովրդոցն ։

Յորում՝ բաց 'ի Նախարարացն և յԱստիճանաւորացն վաճառից, կ յատուկ սեղան եւ պատրաստել կերակրոյ՝ եկեալ ամենայն պատուականք 'ի բնակչաց քաղաքին Գրիգորիոպոլոյ, և հրաւիրեալքն 'ի Նորին Բարձր Սրբազնութե 'ի հեշտաց և 'ի Բօմինու բաժակաց 'ի սեղանն՝ 'ի յաւելնել գոհութե և 'ի յըմպել փառաբանութե ։

Իսկ 'ի յերեկոյին ժամ կենաց Իւրուհւոյ Մեծութեան և Նորին Կայսերականին Բարձրութե վերստին եղև արձակումն գնդակաց թնդանօթից ։

Իսկ յայն օր՝ Պարոն Կառավարիչն Նահանգականութեան ընծայեաց հասարակ ժողովրդեան առ 'ի պատիւ՝ զհարիւր ոչխարս, և զչորս հազար հացս ․ ըմպելեաց գինիս, և զբազում զանազան կերակուրս ։ Իսկ 'ի մէջ այնց բազմութեանց՝ կայր և ծերունի անձն մի՝ ալեւոր հայ՝ 115 ․ ամաց ․ որ օրհնէր զՊաշտպանիչն ազգիս մերոյ ։

'Ի յայն միջոցի՝ յոչ այլ ինչ պարապեալ էր տեսանել զերկրան բովանդակ ժողովրդեանն, քան թէ ․ բերկրալի ձայնիւ օրհնել և բարեբանել զԱնուն Ամենողորմածագոյն Նախախնամող Իմաստնագործ Մեծին ԵԿԱՏԵՐԻՆԷԻ. Երկրորդի որ զցրուեալս յամ ուրեք ազգս հայոց՝ ողորմութեամբ ժողովեաց և կոչունող ազգս զքաղաքս, զգիւղ, և զագարակս, որ այսր ամենայնի կացոյց ։

Իսկ՝ զկնի հիմնարկութես այսորիկ՝ 'ի Պարոն Գուբերնաթէն տուեալ եղև Սրբազան Յովսէփ Արք Եպիսկոպոսին՝ առ 'ի շինութե նոյնոյ քաղաքի՝ կանոնական նիւթք շինուածոց ․ և յԱրքունական 'գանձուցն՝ 'ի վճարումն ծախուցն ամե-

Նից

Նից՝ դրամ․ ըստ Վեհագոյն կամեցողութեան Իւրոյ Կայսե-
րական Մեծութեան ․ Մուսոյ՝ և Աշխատասէրս այս Հովուապետ՝
ինքնակօշար կամօք առեալ զանձնիւր 'ի յաշխատանս շինութեան
քաղաքին, հանդերձ հասարակ ժողովրդովք, որքան և եղանակն
օգնել կարող, հայրական գթով ըստ իւրն բարեբջանիկ սովո-
րութեան՝ հանդոյց զամենեսեան 'ի տառապանաց․ լիացուցանելով
զաղքատսն՝ հոգացեալ զկարիս նոցին․ և մխիթարելով 'յոր-
դորմամբ և յուսադրութեամբ՝ զամ ցեղ կացութիւն մարդկան ։

Այժմ վս մեծամեծ շինուածոցն՝ որպիսիք են Հոյակապ
Եկեղեցիք, զանազան Դպրատունք, Դպրոցք, Գործա-
տեղք, խանութք, և այլ հարկաւոր շինուածք, որդէն պատ-
րաստեալ լինելն նիւթք պիտանիք․ զի յայտնութ է մեզ՝ 'ի յա-
ռաջակայ ամին, ուր շինել Նորին Նորին Սրբազնութեան զհա-
մայնն ծրի ողորմութ Ամենաբարեպաշտ և Մարդասէր Կայսե-
րութեան Մեծի ։

Արդ՝ զպատիւ զամ ըստ այսմ բարեկարգութեան սկզբ-
բնեալ Նորասէր Հովուապետին՝ շնորհեալ 'ի Գրիգորուպօլ Նոր
քաղաքէն հայոց՝ 'ի Նոր Նախիջևան, 'ի յօծանել զչքնաղ և
վերկնահանգէտ Սէ խաչ Լանկին՝ զկառուցեալն յիւրմէ․ յետ
որոյ՝ թողաց գնաց 'ի Կայսերանիստ մեծ անունն Քաղաք, առ 'ի
յառկայելս զշնորհակալութիս մատուցանել Իւրոյ Կայսե-
րական Մեծութենի, սակս ամ ընկալեալ ողորմութեանն իւրոց,
և ամ ազգիս հայոց ։

Իսկ զայլ բազմազան առաքինական մծ ապայել գործոցն
զուսարման հանդէս Նորին Սրբազան Արհի Եպիսկոպոսին որ առ
մեծ․ Պատերազմէն, 'ի պաշտպան բազմաց քաղաքաց՝ վօրաց
հրամանակատարից, 'ի յուրարպաութե ընչից, 'ի յափշտակութ
տղայոց և աղջկանց, թէ քանի ջանիւ ընդդէմ կացեալ 'ի խորխա
քորքոքման գլխոյն՝ պաշտպանեալ զազգս հայոց՝ աղատեալ զգե-
րիս ; և միանգամայն՝ զցրուեալս այսր և անդր 'ի ձեռս զօրաց,
'ի մի հաւաքեալ, չէ մարթ 'ի համառօտութես այսպիկ բովան-
դակել զբուլթ ։ Նոյնպէս և վս․ վտանգաւոր խղճալեաց սնու-
ցիկ՝ մերկ և կոչլպուստ յամ իրաց զրկեցելոցն աղքատաց, 'ի պա-
նդանդն քաղաքաց՝ յայլէս հայոց՝ յորդորանօք ժողովեալ զհան-
դեր․

դերձս և զդրամս՝ սփռեալ ի վեր, առաքելով առ նոսա՝ 'ի բաշխականութիւն անձանց նոցա, և 'ի մխիթարութիւն սրտից վշտացելոց այնոցիկ, մինչև հանել ի վեր 'ի հանդիսի. ընդ այլ անհամար բարերարութեանցն՝ (զորս արդ խոկանատեղքն պատմեն.) վասն որոյ կարելի իցէ 'ի փոքրաքանակ տետրակի աստ պարուրել. բայց թէ՝ յանձնել ժամանակին. զի կամեցողութիւն՝ եթէ ներեսցէ ժամանակն, մարթ է զամ զարմանապանչ մեծագործութիւն ընդ բոլոր մեծամեծ առաքինութեանցն՝ Նորին Բարձր Սրբազանութեան, որպէս ոսկի ընդ ստորին հիւսել՝ կազմել զմատեան մեծ. և մատուցանել 'ի լոյս ընծայել. 'ի յօրինակ՝ հոգեհրաշէր ջողևորականաց, 'ի տեղեկութիւն անձանց բանասիրաց, և 'ի զուարճութիւն հոգւոյ և մարմնոյ առ հասարակ ազգիս հայկազնոյ: Իսկ արդ իս՝ կարէ իւրաքանչիւր որ զմինն 'ի հարիւրոց՝ 'ի վերջաբանութեան ընդհանրականին տեսանել.

Ահա չէ՝ բովանդակ ցայսչափ ընթացս բանիցս չհամեմատեալ եղեն: Աստուծոյ ոչ հա-մեցաւ Տեառնն Նորին Բարձր Սրբազնութեան՝ փառաւորութեան և շնորհակալութեան Նոյնոյ Սրբազան Արքեպիսկոպոսին՝ 'ի Բերդին Սրբոյն Դիմիտրիի և առ-ջի 'ի նորն Նախիջևան, յամի Տեառն 1780. Նոյեմբերի 4 ին. և շնորհակալ օծման Հիմնարկութեան նոյնոյ քաղաքին. զոր փառաւորէին 'ի Կայսերէ ազգն Ռուսաց: Բայց՝ ոչ գրանցելով յայնժամ Տպարանին այս առաջեան դրոշմս՝ ծանուցեալ յաջորդս մերս. Իսկ այժմ՝ ստուար ոսկի և ոսկի փոխանակ 'ի լոյս ածել յօ-րինեալ դրոշմածս այս Տպարան. զի որք մանաւանդ բանասիրացն են գրանցեալ արդեօք և յաջողեալ, և որք 'ի հեռաւոր եկեղեցեաց բնակեալ սահմանէն շնորհակալութեան մեծապանծ եկեղեցեաց այսորիկ:

Կոչեցաւն 'ի Սանկտպետերբուրգ քաղաքն. ընդ աշխարհաւորութեանն 'ի Բերդին Սրբոյն Դիմիտրիի՝ նոյն Նոյեմբերի 5 ին:

Նոյն չորրորդ օրն՝ Նոյեմբերի ամսոյ, եկն և հաս 'ի քաղաքս այս Սրբազան Յովսէփ Արք Եպիսկոպոսն Հայոց, և 'ի մտանելն ընդ դուռն քաղաքին՝ ընդ առաջ ելին Նորին Բարձր Սրբազնութեան՝ բոլոր Եկեղեցականքն Հայոց, հանդերձ Պատկերօք, Խաչիւք, և Քշոցօք, ընդ համահամբաւաքեցեալ բազմութեան

ժո

ժողովրդականաց։ Իսկ՝ Սրբազան Արհի Եպիսկոպոսն՝ և յառկա-
ցեալ Առաջնորդն ազգին Հայոց, էր զգեստաւորեցեալ Եպիս-
կոպոսական ամենայն զգեստուքն, արկեալ ընդ պարանոցն
Իւրում Կայսերական Մեծութեան՝ ինքեան շնորհեցեալ ըզ-
Պատուադրին և զխաչն։ Որոյ մտանել 'ի քաղաքս եղև հիանալի հան-
դիսաւոր ընթացմամբ, ըստ այսմ կերպի։ Նախ՝ յառաջկուսէ
նորին Բարձր Սրբազնութեան՝ երկու Քահանայք գնալով՝ տա-
նէին զՊատկեր Տիրամօրն։ Յետ որոց գնային երեք Սարկա-
ւագք հանդերձ խաչիւք. ընդ որս և մի Սարկաւագ՝ զԱռաջնոր-
դական Գաւազանն՝ վերամբարձեալ ունելով 'ի ձեռին. և հինգ-
անձինք Եկեղեցականք կրելով զայլ գաւազանս։ Զկնի այնոցիկ՝
գնային վեց Սարկաւագունք 'ի ձեռն տանելով զմոմեղէնս։
Նոյն՝ վեցեքին բազգրանաւոր երգեցիկք, որք երգէին զերգս
Հոգևորս պատկանեալս առ սոյն հանդէս։ Յետ նոցա գնային
քառասուն Քահանայք՝ երկու երկու կարգաւ, որք ունէին
ամբարձեալ 'ի ձեռս իւրեանց՝ զԱւետարանս և զՊատկերս.
Զկնի նոցա գնային չորս Աւագ Քահանայք։ Յետ նոցա՝ երկու
Վարդապետք. և ապա ինքն Սրբազան Արք Եպիսկոպոսն՝ բոլոր
Սրբութեան զգեստիւքն զգեստաւորեալ՝ ունելով 'ի ձեռին իւ-
րում զխաչ և զԳաւազանն՝ գայր հանդարտ ընթ հովանաւորու-
վրանին ծածկեցելոյ կարմիր մախմուրաւ. և ճանապարհորդէին
ընդ նմա՝ Աստիճանաւոր անձինք պատուականք, և բազմաթիւ
ժողովուրդք։ Իսկ այսպէս մտեալ 'ի բերդն եկաց յանդիման
Յօբօրնի ՍԲ Աստածնի Եկեղեցւոյն և մատուցեալ զաղօթս վասն
առողջութեան Բարձրագունեղի Իւրում Կայսերական Մեծութեան;
և լոյսին կայսերուհւոյն Կայսերական Բարձրութեան. Ապա ընթա-
ցաւ 'ի տեղի Եկեղեցւոյն՝ որ տաճարն է Հայոց՝ 'ի բերդի անդ։
ուր՝ յետ կատարման ամենայն պաշտամանցն՝ աստ զպատկանաւոր
Քարոզ՝ Հայոց բարբառով. յորում յանձնեաց՝ այնքան ազդու-
բանիւ զողորմութէ և զգթութիւն Իւրում Կայսերական
Մեծութեան՝ առ ազգն Հայոց, մինչև զի՝ լսողքն ուրախութ
լցեալ զջերմեռանդական արտասուս հեղուին։ Իսկ յետ այսր
ամի՝ 'ի ծանուցս անկեալ մատուցին զաղօթս գոհաբանական պար-
գևատուին ...։ Իսկ 'ի կատարել Եկեղեցական ամ. արարողութեանն՝
Սրբա-

Սրբազան Տէրն Եպիսկոպոսն՝ մեծարեալ եղև ՚ի տեղւոյս Օրէք
կամենդանին Պարոն Գեներալ Մայէօր Սիմէօն Գորիգորեվիչ
Գուրիովի ՚ի ճաշ ։ Յետ որոյ յուղի անկեալ գնայ ՚ի Նորաշէն
՚ի Քաղաքն Հայոց Նախիջևան ․ ուր ունի լոյծ պայծառութիւն խուր ։

Ուր՝ շնորհաւոր հանդիսիւ այսմիկ ժողովրդ՝ Իշխանական Կարապետեան Մնացական
Համալսարանին, ՚ի յաջորդութեան Գերը Եկեղեցին Սրբոյն Դիմիտրիի, [illegible]
Իշխան ՚ի [illegible] և ՚ի [illegible] Մինաս Կարապետեան՝ [illegible]
շնորհակալութեան [illegible], և ՚ի նոյն Կաղէմի [illegible] ։

Ընդ ծով կարմիր անցեալ ամբոխք խաղայէին հին անցա Նէ ։
բարձր բարկաւ հրկեզ ձեռօք յաղթութիւն ժամա Նէ ։
Յանկարծ լեռնայ ծնողութեան յանձնաւ փառս ելա Նէ ։
յաղթանակաւոր մեղր և կաթին բղխեալ երկիր մըտա Նէ ։
Նըմին նըման այժըմ անցեալ ՚ի յաղմըկայ պատա ու ։
յաղթական երգս երգեն այսօր թագաւորեալ ԵԿԱՑԻՐԻ Նէ ։
Խնդալից պարեն ամէն փըրկութեան ժողովք քըրիս սանէա կան ։
Զի կորուսեալն իշխանութեան ․ եկեալ տեսին ՚ի Նախիջև ան ։
Ազգաւ ձայնն Կայսերական ․ էհաս յուռնկն աղգաց հա մայն ։
Նոյ հրամայէ՝ միախոկայն ․ հըռչակէլ ջնորհըն ամե նայն ։

Սէ յետ մտանելոյ Սրբազան Արքի Եպիսկոպոսին՝ ՚ի Նոր Նախիջևան, ձեռն ՚ի գործ էարկ կարգաւորել զ-քաղաքն, և սփոփել զժողովուրդն ։ Ուստի՝ նախ ամենայնի շինեաց զ-Պարիսպ զգեստաւոր մի մեծ և ընդարձակ․ ուր ժողովեաց զ՚ի զլխաւ բնիկ զամ անձեալ Եկեղեցեաց և վանորէից ։ Իսկ զորս ՚ի յըղձ սուրբին եպիսկոպոսեալս, զոյնս բաժանեաց ազգատայ և տնանկաց, ՚ի ծածկոյթ և ՚ի պահպանութիւն անձանց նոցա՝ ՚ի սատանութենէ վերահասեալ ձմեռանն, խորհրդով դատաւորաց և իշխանացն ։

Զկնի որոյ՝ շինեաց և զԵկեղեցի մի փայտեայ, զոր և էօծ ՚ի 1781 թուոյ՝ ապրիլ ամսոյ 4 ին․ ՚ի Տօնի Զատկին․ յանուն Ամենօրհնեալ Սուրբ Ածածնին ։

Իսկ ՚ի սոյն ապրիլ ամսոյ քսան և մի երրորդ օրն՝ ՚ի Տօնի Ծննդեան Կայսերական Մեծութեան, զչորս քարինս պատրաստեալ, յանուն չորից Աւետարանչացն, և ՚ի վերայ շեալ Եկեղեցւոյն՝ զխորհուրդ փրկական անարիւն զենմանն կատարեալ

րեալ՝ էօծ զայնս ․ և մեծափառ հանդիսիւ՝ յօրդաբուխ արտա-
սուօք և բերկրալից խնդութեամբ՝ շուրջ պատեալ զքաղաքաւն՝
մինչև ցըհինդ ժամն՝ հոգևորականաց խմբիւք, զծեալ քարինս
կայնասնիկ զետեղեաց ՚ի չորս կողմունս քաղաքին ։ Զորոյ զհիա-
նալի հանդէսն՝ թողումք ՚ի յորոճումն մտաւորականն խոկմամբ
ընթերցողացն զպատմութիւն հանդիսի հիանալութեան Գրիգո-
րուպօլ քաղաքին հայոց ։

Իսկ ՚ի կողմանէ շինուածոյն՝ թէ Եկեղեցեաց թէ Սբ
խաչ. Վանիցն, թէ Տպագրատանն, և թէ Դպրոցացն, զորս
շինեաց. և շինէ մինչև ցայսօր Նորին Բարձր Սրբազնութիւնն,
չէ տեղւոյս՝ փոքր ինչ բանիւ պարունակելն ․ այլ՝ թողումք ըստ
հի վերանդր խոստման մերոյ՝ ընդարձակ բանիւ՝ յայլում տե-
ղւոջ պատմել ։

Զայս ամ որ տնօրինեաց և յաջողեաց Քս Ած, նմա
մատուսցի պատիւ և երկրպագութի անդրաւ յաւիտեանս Ամէն ։

Արժանւոյն Տէր Յարութեան Շմաւոնեան ։

Սովորութիւնէ բարեկամաց, ՚ի յուրախութեան բարեկամաց իւրեանց Շնորհաւորել հարմար ընծայիւք․ որոյ քանակութիւն՝ և որպիսութիւն՝ բաւական երբեմն յայտնել զսէր բարեկամին յայնմիկ՝ և զուրախակցութեան նորա, ըստ այսմ և ես նախապէս Շնորհաւորելով Սրբութեան քոյ զամենացանկալի ծնունդ որդւոյ աշխատանաց քոց՝ մատուցանեմ ՚ի վայր զխոնարհ ընծայս իմ, ըստ կարեաց իմոց, զոր ըստ քաղաքավարութեան յուսամ հաճոյ ընկալնուցուս, և եթէ ճաշն զարկցես՝ ՚ի վաղճանի ամ արժանաւորընծայից տետրակիդ՝ արժանացո և զնոյն այս ընծայս զետեղել, որով սոյդելոցեմ զհաճանութիւն քոյ ՚ի ծառայութէ իմմէ՝ և միալոց որպէս այժմ, նոյնպէս և յարաժամ ։

Սրբութեան քոյ միշտ խոնարհ
ՈՒՐԱԽԱԿԻՑ

՚ի Մադրաս ․ ․ ․ ․ ․
Թիրմայ 30 ․ 1794 ։

Նուէր բան առ բարեխէր ընթերցողս նորածին Ազդարարիս․
Երկերորդ երար նոյնոյ Ազդարարին յաղագս Հնդկաց եկաց ։

Սախս առ ընթերցողդ՝ է զիմ   զբան ․
ոչ թէ խրատ՝ այլ ղաղա   ջան ,
օրինակօք՝ բանասափ   րույ ,
և մեկնութեամբ՝ ըստ իմ կա   րեաց ։
Գիտնոց հարանց՝ զայս ուսա   նի ․
Մէջն ՚ի [illegible]   [illegible] ,
և արդ զիմ բան՝ զայս առա   կաւ ,
ցուցից ներքոյ՝ օրինա   կաւ ։
Ծննանի այր՝ փոքր տը   ղայ ․
և մանկութիւն՝ յառաջ նա   րայ ,
այսպէս մինչև՝՝ զառամու   թիւն ,
՚ի փոքրուէն է՝ սկզբնու   թիւն ։

Իբր ոչ միայն՝ մարդ կենդա   նին.
այլ և գերոյք՝ զայս կարգ տա   նին,
զի նախ է բոյս՝ ի՛բր անպի   տան,
և փայտ ծառ՝ պտղունա   կան:

Իբր զայսէ կարգ՝ դպրապե   տաց.
զայիբն նախ՝ ասել ման   կանց,
և յետ մանուկն՝ է նորբի   մաց,
լինի ապա՝ արժան փա   ռաց:

Այսպէս և դու՝ եղբայր խո   հեմ.
մի կարծիցես՝ սուտ ճշմար   տեմ,
զի գործեցեալս՝ մանկութեան   քոյ,
յուղղութենէ՝ է արտա   քոյ:

Ոչ դիտէիր՝ դու նախա   պէս.
կարգաւ գրել՝ ինչ ուղղա   պէս,
այժմիկ ջանիւ՝ հասեր դու   անց,
զսղալմանս՝ ուղղել դր   եանց:

Զայս օրինակ՝ է բանա   կան.
կարգ սահմանի՝ արարչա   կան,
զի մեծանայ՝ զոր ինչ նու   աղ,
և ոչ տևէ՝ մեծն համա   պաղ:

Քանզի հանգչի՝ ամն ծերա   ցեալ.
ամն փայլէ՝ յոյժ զօրա   ցեալ,
և մինչդեռ ամն՝ նորոգ ծնա   նի,
քանզի այսէ՝ կարգ աշխար   հի:

Զուարճիմ յուսել՝ ասել ծե   րոց.
և յետ յիշեն՝ զբանս անցե   լոց,
և ոչ տղայոյ՝ եղբարց ի   մոց,
զի և նոքա՝ ունին զայս   փորձ:

Արդ ասացից՝ պատճառն   այն.
զոր ինձ ստիպեաց՝ գրել զայս   բան,
զի մի ունայն՝ համարի   ցես,
յաշխատանաց՝ իմ զկնի   ցես:

Ուրախացի՛ր այսօր եղ բայր .
զի նոր ծնաւ՝ քեզ ազգա բար ,
և աղաչեմ՝ առ տէր սի րով ,
ծաղկեցուսցէ՝ սմա հանճա րով .
Մի լինիցիս՝ նորման թագ մաց .
որք կշտամբին՝ նախատա նաց ,
ոչ խօսելով՝ զի չէ ծն եալ ,
որ 'ի մօրէ՝ իւր կատա րեալ :
Այլ սղալանք՝ զայս տէտրա կին .
ներբեա սիրով՝ ըստ առա կին ,
զի.թէ իցէ՝ քեզ երկտր կեալ ,
յուսամ տեսցես՝ սմա կատա րեալ :
Զայսէ առակն՝ վեր առա յեալ .
Նոր համբակաց՝ պատուէլ իրե ցեալ ,
գրեա գրեա՝ ամեն պար սիկ ,
մինչ լինիցիս՝ դպիր գեղ ջիկ :
Այսպէս և սա՝ յետ գրե լոյ .
Վկարդ աշխարհի՝ ուսանե լոյ ,
լօ է և իցէ՝ այժմ անապ տան ,,
լիցի ապա՝ գիտնոց ար ժան :
Վասն այս յուսամ՝ ջերմ սի րով .
սղալանաց՝ նախ ներբե լով ,
ոչ իբր օտար՝ ունայն դա տել ,
և դու կալցիս՝ զհոգ աշխա տել :

Արդ այժմ դառնամ՝ առ քեզ տէտ րակ .
և 'ի տեառնէ՝ յոյժ գոհու նակ ,
զի նա արար՝ մեզ արժա նի ;
խնդալ ծնունդդ՝ բանակա նի :
Իսկ աղաչեմ՝ նոյն տէառնկե նաց .
քեզ արասցէ՝ երկայնա կեաց ,
իբր աբրահամ՝ աճեցու ցէ ,
'ի հայաստան՝ քեզ բռուսու ցէ :

Պանդխտելոցն՝ ուրեք ան դամ.
յոյժ հարկաւոր՝ է բարե կամ,
զի նոյ ցուցէ՝ նոյա ու ղիղ,
ըստ կանոնաց՝ կենցաղ շա ւիղ։
Այսպէս և ես՝ թէ և տը գէտ.
զայս արարի՝ նոցա հան գէտ,
ոչ բարեկամ՝ կարգել զանձն իմ,
այլ քեզ ծառայ՝ հաւատա րիմ։
Ըստ նոյն կարգի՝ համարձա կեալ.
և նախերգանս ինչ՝ ասա կար գեալ,
եթէ կամիս գուլ՝ ընդ բա րեաց,
զայս խրատք՝ իմով վա րեաց։
Հայեաց աչօք՝ առ յեղաւրց քոց.
՚ի մէջ այլոց, ծընե լոց,
և տես զհարդ՝ նոքա ծա նեան,
թուել զաստեղս՝ ի բնից հա մայն։
Նախանձայոյզ՝ նոցա լե ցիս.
յաշխատելոյ՝ մի կադո յիս,
քանզի ՚ի ձեռն՝ աշխատու թեան,
շնորհամք ՚ի ծայրն՝ դժուարու թեան։
Համբաւ բարի՝ յարանց բա րեաց.
ունիս մանկանց քոց՝ ապա նեաց,
փակեա շրթունսդ՝ ընդդէմ պա տուոյ,
զի յորինաց՝ է արտա քոյ։
Լուրք հաճաստի՝ և խրատա կան.
էքեղ միայն՝ վայել լշա կան,
նա և զհատորք՝ դրոց պէս պէս,
զսոցունց կալցիս՝ փոյթ մշտա պէս։
Իսկ վերջապէս՝ դու նորա ծին.
հայեաց գիտունք՝ զինչ ասա ցին,
մի զխըրատն՝ կարծեր խա ղան,
զի է վասն՝ քոյ բարու թեան։

Լուսնի փոփ.	Օրք	Ամիսք հռոմայեցւոց		Տօնք Սրբոց
		Օգոստ.	Սեպտ.	
	դկ	17	1	3 շբթ Սրբց Առաքելոցն Անանիայի և այլն ։
	աձ	18	2	4 շբթ Պաս ։
	ակ	19	3	5 շբթ Սրբցն Դիոնէսիոսի Արիսպագացւոյն և այլն
	բձ	20	4	Ուրբաթ Պաս ։
	բկ	21	5	Շաբաթ Զօրին Սրբց Աւետարանչացն ։
	գձ	22	6	Կիրակի
	գկ	23	7	2 շբթ Սրբյն Ղուկիանոսի հայրապետին և այլն
	դձ	24	8	3 շբթ Սրբցն Թէոդիտոսի Քահանային և այլն
	դկ	25	9	4 շբթ Պաս ։
	աձ	26	10	5 շբթ Սրբց Խարիտեանցն և այլն ։
	ակ	27	11	Ուրբաթ Պաս ։
	բձ	28	12	Շաբաթ Սրբց երկոտասանից վարդապետացն մերոց
	բկ	29	13	Կիրակի Խաչի գիւտ
	գձ	30	14	2 շբթ Սրբն Անաստասայ Քահանային ։
	գկ	31	15	3 շբթ Սրբց Ցիպրիքեանց և այլն
	դձ	Սեպ 1	16	4 շբթ Պաս ։
	դկ	տեմ 2	17	5 շբթ Սրբյն Սեւերիանոսի և այլն ։
	աձ	բեր 3	18	Ուրբաթ Պաս ։
	ակ	4	19	Շաբաթ Սրբյն Ոհաննու Ոսկեբերանի Հայրապետին
	բձ	5	20	Կիրակի
	բկ	6	21	2 շբթ Սրբյն Սոփրոնիոսի հօ. Հայրապետին և
	գձ	7	22	3 շբթ Սրբյն Ակիփսիմեայ Եպիսկոպոսին և այլն ։
	գկ	8	23	4 շբթ Պաս ։
	դձ	9	24	5 շբթ Սրբց Հայրապետցն Մետրոփանոսի և այլն ։
	դկ	10	25	Ուրբաթ Պաս ։
☽	աձ	11	26	Շաբաթ Սրբց Հրեշտակապետացն Գաբրիէլի և այլն
Լրբէ	ակ	12	27	Կիրակի
ոՐն	բձ	13	28	2 շբթ Սրբյն Մելիտոսի Անտիոքայ Հայրապետին ։
ժամ	բկ	14	29	3 շբթ Սրբյն Դեմետրեայ վկային և այլն ։
[illegible]	գձ	15	30	4 շբթ Պաս ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՀ-Арм.ССР
им. А. Мясникяна
ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ